

Bijlagen 20^t/m 31.

pd 26 60

Lammers W. J.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	1	2	3	4	5	6	7	8
Naam: LUMMERS												PROCES VERBAAL van BEVEL tot		No.	Datum	Door	te																
Voornamen: Willem Jan												A. Aanhouding		1060(2) 1060(1)	9-9-46 13-8-46	C. van Wijk C. van Wijk	L-warden L-warden																
												B. Inbewaringstelling																					
												C. Interneering																					
												D. Huisarrest																					
Nat.: geb. te: Zutphen												E. Beperkte bew.vrijheid																					
Godsd.: „ d.d.: 4 April 1915												F. Meldingsplicht																					
												G. Invrijheidstelling																					
Woonplaats: Meppel												H. Verhoor																					
Straat: Calmanspad Nr. 16												J. Getuigenverhoor																					
												K.																					
Gehuwd met:												L.																					
Gescheiden van:												M.																					
Wed. van:												UITVOERING VAN BOVENGENOEMDE MAATREGELEN																					
Nationaliteit van echtgen.:												Datum	Kamp te	Huisarrest te	Beperkte bew.vrijheid te	Meldingsplicht te																	
Beroep: Chefredacteur van "De Waarheid"												Niet gearresteerd																					
Legitimatie papieren:																																	
Nr. vermelden.																																	
Schuilnaam:																																	
Politieke richting voor den oorlog:												Dossier overgedragen aan Tribunaal Bijs. Gerechtshof te: LEEUWARDEN					op: 8 NOV. 1948																
Uitspraak:																																	

Typ.JM

R A P P O R T.

Naar aanleiding van een binnengekomen schriftelijke klacht J. Massolt, wonende aan de Camminghastraat no. 31, Alhier, contra J. W. Lammers, wonende aan de Azaliastraat no. 62, Alhier, heb ik Pieter van der Zee, rechercheur bij den Politieken Opsporings Dienst district Leeuwarden en tevens onbezoldigd rijksveldwachter, ingevolge schriftelijke Algemeene lastgeving van den Chef van den Staat Militair Gezag d.d. 10 Februari 1945 en in opdracht van het Hoofd van bovenvermelden Dienst, een onderzoek ingesteld en achtereenvolgens gehoord:

Ten eerste:

DOUWE KOOL, geboren te Rien 19 Januari 1913, van beroep colporteur, wonende aan de Willem Sprengerstraat 27, Alhier, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Op 13 Maart 1945 ben ik des 's avonds omstreeks 10 uur door de S.D. gearresteerd en naar het Burmaniahuis overgebracht. Lammers was dienzelfden dag gearresteerd en bevond zich eveneens in het Burmaniahuis. Den volgenden dag, 14 Maart 1945, lagen wij met ongeveer 14 man, op de buik in een zaal van het Burmaniahuis. Lammers werd door den Rexist Op ten Beek binnengeleid en werd hem door laatstgenoemde gevraagd of hij (Lammers) de personen, die op den grond lagen kende. Lammers antwoordde hierop bevestigend. Ongeveer een uur daarna werd ik geroepen en werden mij verschillende feiten ten laste gelegd en werd mij door den Rexist Op ten Beek medegedeeld, dat de verschillende feiten door Lammers waren verklaard. Daarna vertrok Op ten Beek en kwam later terug in de verhoorkamer met Lammers. Er werd Lammers gevraagd of hij mij kende, hierop antwoordde L. bevestigend. Ook werd mij gevraagd of ik L. kende, hierop heb ik ontkennend geantwoord. Daarna zijn wij weggeleid. Verder kan ik nog verklaren, dat Lammers zeer voorkomend door de rexisten werd behandeld. Hij rookte een cigaret, at brood en sliep op een aparte matras.

Meer kan ik niet verklaren."

Hij teekent niet, in concept opgenomen.

Ten tweede:

JOHANNES GEORGE VAN DER KA, geboren te Wageningen 28 November 1897, van beroep steendrukker, wonende aan de Mozartstraat no. 50, Alhier, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Op 13 Maart 1945 ben ik des 's avonds omstreeks 9 uur door de S.D. gearresteerd en overgebracht naar het Burmaniahuis, Alhier. Toen ik binnengebracht werd lagen reeds meerdere arrestanten op de grond van een zaal in het Burmaniahuis. Alleen Lammers, dien ik direct herkende, zat op een stoel. Lammers werd door een van de rexisten gevraagd of hij mij kende, waarop Lammers bevestigend antwoordde. Daarna werd mij gevraagd of ik Lammers kende. Ik heb hierop eveneens bevestigend geantwoord. Er werd mij door den rexi Op ten Beek herhaalde malen gevraagd of ik Poppe kende; dit was de Schuilnaam van Klaas Smidts, wonende Franekerstraat no. 71, Alhier, waarop ik ontkennend heb geantwoord.

Daarna werd aan Lammers gevraagd, kent U Van der Kaa, Poppe. Hierop antwoordde L. bevestigend. Ik werd toen mishandeld en er werd mij steeds gevraagd of ik Poppe kende, waarop ik steeds ontkennend antwoordde. Den volgenden dag, dit was 14 Maart j.l., werd Lammers het eerst verhoord. Daarna kwam Lammers met de rexi Op ten Beek in de zaal, waar wij allen op den grond lagen. Hier werd Lammers gevraagd of hij de personen, die op den grond lagen kende; hierop antwoordde L. bevestigend. Ongeveer een uur daarna

werd ik alleen verhoord en wist men mij precies te vertellen, wat ik in den loop der jaren aan ondergronds werk verricht had. Ik kreeg toen een sterk vermoeden, dat L. mij verraden had, daar mij feiten werden ten laste gelegd, die hij (Lammers) alleen kon weten, o.a. Het aanwerven van een letterzetter voor ondergronds werk.

Tevens kan ik nog verklaren, dat Lammers allerhande voorrechten genoot, o.a. het rooken van een cigaret en het eten van brood. Hij sliep op een aparte matras.

Meer kan ik niet verklaren."

Hij teekent niet, in concept opgenomen.

Ten derde.

DOUW MATHEUS GORTER, geboren 18 Juni 1911 te Groningen, van beroep accordeonstemmer, wonende aan de Sacramentstraat no. 22, Alhier, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Ongeveer vier weken voor de bevrijding is er bij mij huiszoeking gedaan door de rexisten. Ik ben toen gevlucht. Mijn vrouw is toen door de rexisten verhoord. Er werd haar gevraagd, of zij Lange Jan kende, dit was Lammers, en waar de radio was verborgen. Zij heeft hier ontkennend op geantwoord. Uit een onderhoud, hetwelk ik laatst met mijn medewerkers had en waaruit ik vernam, dat Lammers bij de rexisten als verrader had gespeeld, kreeg ik ook een sterk vermoeden, dat ook Lammers aan de rexisten moet hebben verteld, dat er bij mij een radiotoestel thuis stond. Alleen Lammers wist dat ik een radiotoestel had. Tien dagen voor de bevrijding is mijn vrouw door de S.D. opgehaald en overgebracht naar het "Huis van Bewaring". Hier is Lammers met mijn vrouw geconfronteerd en werd L. gevraagd of hij haar kende. Hierop antwoordde Lammers bevestigend. Daarop werd aan mijn vrouw de vraag gesteld of zij Lammers kende, waarop zij eveneens bevestigend antwoordde.

Meer kan ik niet verklaren."

Hij teekent niet, in concept opgenomen.

Ten vierde:

HENDRIKUS JANSSEN, geboren 10 Februari 1894 te Nijmegen, van beroep distributie-ambtenaar, wonende Valeriusstraat no. 3, Alhier, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Op 13 Maart ben ik door de S.D. gearresteerd en naar het Burmaniahuis overgebracht. Dendag daarop werd Lammers de zaal binnengeleid door den rexist Op ten Beek en werd hem gevraagd of hij de personen kende, die daar aanwezig waren. Ik zat op een stoel met het hoofd naar de muur en kon zodoende niet nauwkeurig zien wat achter mij gebeurde. Schuin langs mij heen kan ik zien, dat Lammers verschillende personen aanwees. Of Lammers mij ook aangewezen heeft kan ik niet met zekerheid verklaren, wel heb ik een sterk vermoeden.

Verder kan ik nog verklaren, dat Lammers verschillende voorrechten genoot, o.a. het rooken van een cigaret, hij at brood en kreeg een aparte matras om te slapen.

Meer kan ik niet verklaren."

Hij teekent niet, in concept opgenomen.

Ten vijfde:

FORKE VAN DER MEER, geboren 22 September 1893 te Leeuwarden, van beroep Drukker, wonende aan de Schrans no. 105 te Huizum, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Op 13 Maart 1945 ben ik door de S.D. gearresteerd en naar het Burmaniahuis overgebracht. Hier aankomende werd mij gevraagd of ik

Lange Jan kende (dit was de schuilnaam van Lammers). Ik heb hier niet kennend op geantwoord. Daarna werd Lammers gehaald en er werd aan hem gevraagd of hij de Dikke kende (dit was mijn schuilnaam). Lammers antwoordde hierop bevestigend. Het verhoor had plaats omstreeks vijf uur des namiddags. Na het verhoor ben ik naar een zaal overgebracht, waar de arrestanten op den grond lagen en waarbij ook Lammers aanwezig was. Ik heb toen niet gezien, dat Lammers daar meer voorrechten genoot dan de andere arrestanten. Ik kan niet verklaren, dat Lammers mij eventueel zou hebben verraden. Wel heb ik den indruk gekregen, dat Lammers niet sterk in zijn houding tegenover de S.D. is geweest. Volgens mijn meening had Lammers te veel belang bij het illegale werk en ik geloof daarom niet, dat hij zijn medewerkers doelbewust heeft verraden.

Meer kan ik niet verklaren."

In concept opgenomen en derhalve niet geteekend.

Ten zesde:

JAN MASSOLT, geboren 15 Februari 1899 te Harlingen, van beroep Aannemer, wonende aan de Camminghastraat no. 31 te Leeuwarden, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Ik ben op 28 Februari 1945 door de S.D. gearresteerd op grond van het herbergen van onderduikers en ik ben overgebracht naar de Spaarbank, gelegen aan het Zaailand, Alhier. In de Spaarbank is mij een verhoor afgenomen, waarbij mij ten laste werd gelegd, dat door mij illegale lectuur werd verspreid en dat ik werkzaam was voor de O.D.. Mijn arrestatie, zoowel als het mij ten laste gelegde, is door Lenie Adema verraden. Laatstgenoemde woont hoek Schrans-Hollanderdijk (slagerij). Zij werkte destijds als koerierster voor de "Waarheid". Later kreeg zij echter omgang met den rexist Op ten Beek, waardoor wij genoodzaakt waren haar uit onze beweging te verwijderen. In Januari 1945 heeft er een overval door de S.D. op ons centraal punt van bijeenkomsten plaats gehad. Dit was bij Rosema, scheepswerf gelegen aan de Tijnjedijk, Alhier. Hier werden door de S.D. papieren gevonden, o.a. een lijst met schuilnamen van verspreiders van illegale lectuur. Onze verblijfplaats moest door Lenie Adema zijn verraden. Vanaf de Spaarbank ben ik overgebracht naar het "Huis van Bewaring" en vandaar naar het Burmaniahuis. In het Burmaniahuis ben ik met Lammers geconfronteerd. Wat er toen precies gevraagd of gezegd is kan ik mij niet meer herinneren, daar ik toen totaal versuft was door de mij aangedane mishandelingen. Uit de verhooren in het Burmaniahuis kwam voor mij vast te staan, dat Lammers mij en andere arrestanten had verraden. Er werd mij o.a. een lijst voorgelegd, welke was ondertekend door Lammers, waarop de namen voorkwamen van de personen, die in mijn aanklacht staan vermeld.

Ook werd mij het drukken van illegale lectuur ten laste gelegd, waarvan Lammers alleen het bestaan wist. Verder kan ik nog verklaren, dat Lammers voorrechten genoot bij de rexisten. Hij rookte een sigaret, at brood en sliep op een aparte matras.

Meer kan ik niet verklaren."

In concept opgenomen en derhalve niet geteekend.

Ten zesde:

JOCHEN BRIJJAER, geboren 28 Juni 1913 te Leeuwarden, van beroep Vertegenwoordiger, wonende aan de Brederostraat no. 14, Alhier, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Van 13 op 14 Maart 1945 ben ik des nachts omstreeks half twee door de S.D. gearresteerd en ben ik naar het Burmaniahuis overge-

bracht. In het Burmaniahuis aangekomen lagen in een zaal reeds een aantal arrestanten, waaronder ook W. Lammers.

Den volgenden dag, op 14 Maart 1945, is Lammers verhoord en kwam later in de zaal terug met een rexist, waarop Lammers met de aanwezige arrestanten werd geconfronteerd. Lammers antwoordde, toen hem gevraagd werd of hij ons kende, hierop bevestigend. Bij mijn verhoor werd mij een lijst voorgelegd met de schuilnamen van onze medewerkers. Achter de schuilnamen waren de adressen van de personen met potlood ingevuld.

Ik kreeg toen het vermoeden, dat de adressen door Lammers op het Burmaniahuis waren ingevuld. Mijn vermoeden bleek later niet juist te zijn, daar volgens een verklaring van een partijgenoot J. Boersma de adressen reeds voor de door de S.D. verrichte arrestaties waren ingevuld. Het contact, hetwelk ik onderhield met een Rijksduitsche partijgenoot is hoogstwaarschijnlijk door Lammers verteld, daar mij dit feit ten last werd gelegd. Dat Lammers mij eventueel doelbewust verraden zou hebben, kan ik niet met zekerheid verklaren. Er is door mij geconstateerd, dat Lammers een cigaret rookte, brood at en op een matras sliep. Deze voorrechten genoten de andere arrestanten, waaronder ook ikzelf, niet.

Meer kan ik niet verklaren."

In concept opgenomen en derhalve niet geteekend.

Daarna gehoord op 13 Augustus 1945 den verdachte:

WILLEM JAN LAMMERS, geboren 4 April 1915 te Zutphen, van beroep boekhouder, wonende aan de Azaliastraat no. 62 te Leeuwarden, die mij desgevraagd het volgende verklaarde:

"Eind April 1944 ben ik naar Leeuwarden gekomen met het doel illegaal werk te verrichten voor de C.P.N. en werd aangesteld als leider van de groep Friesland.

Op 13 Maart 1945 ben ik met mijn kostbaas Dijkstra door de S.D. gearresteerd na gebod naar het Burmaniahuis overgebracht. Direct bij aankomst in het Burmaniahuis ben ik met J. Massolt geconfronteerd, die op een vraag of hij mij kende hierop bevestigend antwoordde. Massolt zei: "Dat is Lange Jan de leider van de C.P.N." Het was schijnbaar voldoende wat Massolt had gezegd, want er werd niet meer gevraagd. Daarna werden wij weggeleid naar een zaal in het Burmaniahuis, waar ik den geheelen dag heb moeten staan. Mijn kostbaas was intusschen weer vrijgelaten. Tegen den avond van dien dag, omstreeks vijf uur, werd mij het eerste verhoor afgenomen. De S.D. wist reeds, dat ik de leider was en ik kreeg het daarom zeer zwaar te verduren. Er werd mij een kruisverhoor afgenomen door drie rexisten. Er werd mij naar verschillende medewerkers gevraagd, o.a. naar een Rijksduitsche emigrant genaamd Gerrit en naar Rosema (Scheepswerf). Ik heb steeds volgehouden, dat ik niet wist, waar de door hen bedoelde personen verbleven. Door overvallen van de S.D. bij Mevr. Fekkers, wonende aan den Groningerstraatweg no. 12, Alhier, en bij Rosema's Scheepswerf zijn verschillende lijsten gevonden met schuilnamen van onze medewerkers. Een van deze lijsten werd mij bij mijn verhoor voorgelegd en er werd mij hierbij gevraagd: "Wie zijn deze personen en wat is hun adres." Ik heb hierop geantwoord, dat ik de gezichten van de personen wel kende maar geen adressen wist.

Verder vertelde ik aan de rexisten, dat wij steeds op een centraalpunt samenkwamen, alwaar uitsluitend de schuilnamen werden genoemd en dat ik buiten ons centraal punt nimmer met de medewerkers in contact kwam en het mij zodoende onmogelijk was de adressen te zeggen. Tijdens mijn verhoor kreeg ik een cigaret en ik had hen om een stuk brood gevraagd, omdat ik den geheelen dag niets

had gegeten; ook dit laatste werd mij gegeven.

Na mijn verhoor werd ik naar de zaal geleid, waar ook de andere arrestanten op den grond lagen. Hier werd ik met de aanwezigen geconfronteerd, waarop ik bevestigend antwoordde toen mij gevraagd werd, of ik die personen van aanzien kende. Namen werden hierbij niet genoemd. Na de confrontatie werd ik geboeid bij de anderen op den grond gelegd. Een Duitsche wachtcommandant, waar wel mee viel te praten, heeft later gezorgd, dat ik een matras kreeg om te slapen. Dit had ik hem tijdens het verhoor reeds gevraagd.

Bij verschillende verhooren is mij gebleken, dat de arrestanten door de rexisten zeer verradelijk tegen elkaar worden uitgespeeld o.a. werd mij bij een tweede verhoor gevraagd: "Wie zijn de letterzetters." Ik antwoordde hierop, dit zijn een paar jongens, die wij hebben aangenomen. Namen zijn hierbij niet genoemd. Daarop werd V.d. Kaa gehoord en door de rexisten verteld, dat Lammers verklaard had, dat hij (V.d. Kaa) de namen van de letterzetters wist. V.d. Kaa heeft toen een naam genoemd, de andere naam was hem onbekend. Later werd ik weer verhoord, waar mij het omgekeerde werd gezegd. Ik heb toen nog geen namen genoemd. Toen wij later naar de Gevangenis alhier zijn overgebracht heb ik aan V.d. Kaa nog een briefje geschreven, waarin ik hem heb gewaarschuwd geen namen meer te noemen om de omvang van het proces niet grooter te maken. Hierop antwoordde V.d. Kaa: "Er is niets meer aan te doen, ik heb de namen reeds genoemd." De rexisten wisten, dat ik bij Gorter in de Sacramentstraat naar de radio luisterde. Dit heb ik bekend.

Na de bevrijding heb ik met verschillende van mijn medewerkers een onderhoud gehad, waaruit mij bleek, dat hen door de rexisten verklaringen zijn voorgelegd, welke absoluut niet van mij afkomstig waren. Op 7 April j.l. ben ik met een Duitscher en een Landwachter uit het "Huis van Bewaring" ontvlucht.

De verstandhouding tusschen Van der Kooi en mij was zeer slecht. J. Massolt was mij niet sympathiek en met J. Brijker had ik een goede verstandhouding.

Op last van mijn partij werd ik verplicht de wrijving tusschen M. Bijlma (zie bijgaand rapport) en mij recht te zetten. Op grond daarvan ben ik destijds bij Bijlma geweest en ik heb met hem de zaak besproken, waarna ik meende, dat de kwestie tusschen ons in goede orde was hersteld.

Meer kan ik niet verklaren."

In concept opgenomen en derhalve niet geteekend.

Hierbij wordt door mij, rapporteur, opgemerkt, dat LENIE ADEMA, wonende Schrans te Huizum (slagerij), niet door mij kon worden gehoord, daar zij elders vertoeft. (onbekend waar)

Waarvan door mij op afgelegden ambtseed is opgemaakt, gesloten en geteekend, dit rapport.

Leeuwarden, 20 Augustus 1945.

De rapporteur,

W. G. P. v.d. Zee.

Voor eensluidend afschrift.
De Hoofd-Inspecteur van Politie,

Ik heb niet verraden, dat bij Gorter een radio aanwezig was. Er kwamen meerdere medewerkers bij Gorter aan huis om de berichten van de radio te beluisteren.

R A P P O R T.

Betreft WIM LAMMERS, Azaleastraat no. 62 te Leeuwarden.

Op 14 Maart 1945 werd ondergeteekende, Marten Bijlsma, rechercheur bij den Politieken Opsporings Dienst, district Leeuwarden, tevens onbezoldigd rijksveldwachter, destijds in zijn functie als betaalchef van het N.S.F. door de S.D. gearresteerd. Hij werd na verhoor ter dood veroordeeld en 5 April 1945 overgebracht van het Huis van Bewaring te Leeuwarden met nog 13 mannen en 4 vrouwen naar het Huis van Bewaring te Groningen, waar 13 April 1945 de terechtstelling zou plaats hebben, wat evenwel verhinderd werd door het snelle oprukken der Geallieerden, waarna 15 April 1945 de bevrijding uit de gevangenis plaats had.

Ontrent de arrestatie en het verhoor het volgende:

"In den nacht van 13 op 14 Maart was mijn huis, perceel Vee-straat no. 3 te Leeuwarden omsingeld door rexisten, soldaten van de S.D. Het was mij niet mogelijk te ontkomen, daar er geen kans meer voor was. Het huis werd omringd door schijnwerpers en overal stonden wachten uit. Ik gaf mij daarom aan den Commandant over en na afscheid van mijn vrouw en kinderen genomen te hebben, werd ik weggevoerd. De S.D. had inmiddels mijn huis grondig onderzocht, maar geen lijsten met namen of iets dergelijks gevonden.

Ik werd daarop weggevoerd naar het Burmaniahuis, Alhier, waar ik direct na aankomst geconfronteerd werd met Jan Massolt, wonende in de Camminghastraat 31, Alhier, die in een kast opgesloten zat. De officier Op den Beke vroeg Massolt of dit Veentje was, ik had namelijk de schuilnaam Veenstra aangenomen. Massolt, versuft als hij was, gaf hierop een bevestigend antwoord, waarop ik zeide: "Wel neen man, ik heet niet Veentje". Ik kreeg daarop een stomp in de borst, zoodat ik bijna achterover sloeg. Ik moest daarop achterover op de grond gaan liggen en heb 12 uur in deze houding moeten blijven.

Ik nam inmiddels de omgeving op, om een poging tot ontvluchting te wagen, er stond te veel op het spel, want mij waren honderden namen bekend en ik wist niet hoe sterk ik zou zijn bij een verhoor met martelingen, waardoor alle organisaties zouden worden opgerold.

Op een matras in den hoek lag een zekere Wim Lammers, mij bekend onder den naam van Lange Jan. Niemand der aanwezigen, allen gearresteerden, had een matras ter beschikking, hij scheen dus een bijzonder voorrecht te genieten. Deze Lammers had ik in betaling van het N.S.F. en maandelijks ontving hij f 260.-- voor 5 mannen en 2 vrouwen, die ondergedoken waren en die niet zelf in hun onderhoud konden voorzien. Voorts zorgde ik voor een partijtje bonkaarten, dat maandelijks noodig was voor diverse onderduikers.

Er kwamen na mij nog een viertal gevangenen binnen, die mij allen bekend waren, daar ik zeer bekend geworden was. Verschillende gearresteerden zaten geboeid aan elkaar, wat hen veel pijn veroorzaakte.

Ongeveer 10 uur in den morgen moest Wim Lammers boven komen voor verhoor. Na ongeveer een kwartier kwam de officier het vertrek weer binnen met Lammers en moest hij zeggen of hij de personen alle kende. Hij stond een sigaret te rooken en at tevens brood. Bij elken man, dien Op den Beke aanwees, beaande

Lammers, dat hij den betreffenden persoon kende, ook bij mij. Ik ontstak in woede en riep hem toe: "Wel neen man", waarop ik van Op den Beke een schop tegen de borst kreeg en ik achterover sloeg. Na het aanwijzen van de verschillende menschen mocht Lammers weer plaats nemen en werden één voor één de gevangenen verhoord, tot ongeveer 12 uur ik aan de beurt kwam. Ik werd naar boven geleid met een pistool in de rug en kwam voor mijn beul Op den Beke te staan. Direct zei hij tegen me: "Man ontken maar niet en zeg me de waarheid, want ik weet alles." Ik zei hem: "Vraagt U maar en ik zal U antwoorden."

Hij deelde me daarop mede, dat ik betaalchef was van de Verzetsbeweging en ik moest hem direct alle namen van mijn medewerkers meedeelen. Ik begon daarop te lachen en vroeg hem, wie hem dat wijs gemaakt had. Hij patste me daarop in mijn gezicht en sloeg me waar hij maar kon. Ik bleef bij mijn houding en zei hem, dat ik mij niet liet beschuldigen, daar ik met die vuile communist niets te maken had. Ik maakte hem daarop wijs, dat Lammers eens bij mij geweest was en de nood van die menschen geklaagd had. Ik had er niets van willen weten, maar na steeds aandringen had ik hem beloofd om eens te zien, wat ik voor hen kon doen. Daarop had ik een briefje op een bepaald adres afgegeven (dit adres was reeds maanden z.g. stuk), waarop ik prompt f 260.-- per maand ontving in de brievenbus.

Mijn verklaring leek zoo aannemelijk, dat ik na een kwartier zwaar verhoor, terug kon naar de arrestantenkamer, waar ik 7½ uur in de houding moest staan.

Ik ben in totaal 4 maal verhoord en uit al deze verhooren is mij gebleken, dat Lammers alles van mij verteld had. Blijkbaar heb ik over veel tegenwoordigheid van geest heb beschikt, want steeds wist ik als een aal overal doorheen te glippen, want het resultaat is geweest, dat ik geen namen heb genoemd, ik was het trouwens ook niet van plan, want ik had me voorgenomen na het eerste verhoor, om de S.D. niets, maar dan ook niets te zeggen en de schuld geheel op mij zelf te nemen, wat mij ook gelukt is. Ik heb nooit mijn functie toegegeven.

Lammers heeft ook meegedeeld, dat ik Dijkstra, Azaleastraat 62 te Leeuwarden, ondergedoken van Van Gend & Loos, in betaling had, namelijk f 110.-- per maand. Ik wist het aannemelijk te maken, dat Lammers dit geld dan van die f 260.-- had afgenomen en mij dus verkeerd had ingelicht omtrent de nood van de ondergedokenen.

Na de bevrijding is Wim Lammers bij mij thuis geweest en heeft om vergiffenis gevraagd. Ik wilde eerst niets van hem weten, had naderhand toch nog medelijden en heb hem gezegd, dat, indien er geen aangifte van zijn laffe houding en daarmee gepaard gaand verraad werd gedaan, ik van mijn kant er geen werk van zou maken. Nu er wel aangifte plaats gehad heeft, moet ik de feiten weergeven, zooals ze plaats gehad hebben.

Lammers is volgens mij niet gemarteld en heeft grif bekend. In het Huis van Bewaring ging hij er trots op, dat hij leider der C.P.N. was."

Waarvan door mij op afgelegde ambtseed is opgemaakt, gesloten en geteekend dit rapport.

Leeuwarden, 8 Augustus 1945.

w.g. M. Bijlma

Voor eensluidend afschrift,
De Hoofd-Inspecteur van Politie,

Bijlagen.

DOSSIER No.: PD 2660

NAAM:

Lammers. W.J.

Uit		In	Uit		In	Uit		In
Datum	Aan	Datum	Datum	Aan	Datum	Datum	Aan	Datum
AUG. 1950	D.B/B							
31 jan. 1963	BOS	2 AUG. 1950						
		1 jan. 1963						

UITTREKSEL PROCES-VERBAAL

Verdenking: ~~Als~~ Leider van een verzetsgroep bij zijn arrestatie in 1944 denamen bekend gemaakt van verschillende van zijn andergeschikten.

Eigen verklaring: Na mijn arrestatie door S.D. heb ik verschillende daden bekend en heb toegegeven dat een serie namen voorkomende op een door mij opgemaakte lijst, toebehoorden aan eveneens gearresteerde illegale werkers. Ik beweer niets te veel te hebben verteld aan de S.D.

Getuige(n) Voor getuigen zie proc.verbaal no.'s 1060(1) en (2)

Documentatie-materiaal:

Blijkens P.V. No.: 1060(1)
d.d.: 13-8-46

Blijkens P.V. No.: 1060(2)
d.d.: 9-9-46

Blijkens P.V. No.:
d.d.:

Blijkens:

AANTEKENINGEN:

Pro Justitia.

Parket No. 4462.

DAGVAARDING VAN VERDACHTEN.

Ter kennis van de aan ommezijde vermelde ~~persoon~~ ~~geen naam genoemd~~ gebracht, dat hij ~~in~~ bij deze wordt ~~verzoeken~~ gedagvaard om ter terechtzitting van het Bijzonder Gerechtshof te Leeuwarden zitting houdende te **Leeuwarden** in het Paleis van Justitie aan ~~het~~ **Wilhelminaplein**

te verschijnen op **Dins-** dag den
des ^{voor} middags te ^{na} uur, ten einde terecht te staan ter zake:

dat hij op een of meer tijdstippen in of omstreeks het eerste kwartaal van het jaar 1945, in ieder geval gedurende den tijd van den op 10 Mei 1940 aangevangen oorlog van Duitschland tegen Nederland, te Leeuwarden, althans in Nederland, (telkens) opzettelijk gedurende den tijd van den voormelden oorlog ten voordeele van den vijand aan een of meer leden van den Duitschen Sicherheitsdienst, althans van eenige Deutsche politieinstantie, wiens (wier) qualiteit hem, verdachte, bekend was, inlichtingen heeft verstrekt ten behoeve van een tegen verschillende z.g. illegale werkers ingesteld onderzoek, en wel hierin bestaande, dat verdachte zoowel verschillende personen heeft genoemd, als zijnde illegale werkers, althans daders van tegen de belangen van de vijandelijke bezettende macht gepleegde vergripen, als tegenover de(n) bovenbedoelde(n) politieambtenaar(aren) verschillende hem, verdachte, door dezen getoonde personen heeft herkend als hem, verdachte, bekende illegale werkers, en aldus opzettelijk den vijand hulp heeft verleend.

9.
Port betaald

28
Uiterlijk uitreiken:

4462.
Gerechtigd schrijven No.

Aan WILLEM JAN LAMMERS, geboren 4 April
1913, van beroep chef-redacteur van "De Waarheid"
wonende te Middel, ~~1111~~ Calanospad nr. 16.

No. 463
DE PROCUREUR-FISCAAL
. BIJ HET BIJZONDER GERECHTSHOF
TE LEEUWARDEN

30

Houding van W. J. Lammers, na de bevrijding:

Door het voorlopig bestuur van de Comm. Partij Nederland is na de bevrijding van Nederland een commissie benoemd welke tot taak had de kwestie Lammers contra de expolitieke gevangenen, welke de laatste weken van de bezettingstijd was ontstaan, te onderzoeken.

Door beide partijen was overeen, zich bij de uitspraak van deze commissie neer te leggen.

Nadat genoemde commissie allen betrokkenen in deze kwestie, dus ook Jan Lammers had gehoord, is zij tot de conclusie gekomen dat Jan Lammers, na zijn arrestatie door de S.D., een zeer laakbare houding had aangenomen o.a. door een groot aantal adressen zijner kameraden aan de S.D. bekend te maken.

Bovendien heeft deze commissie de houding van Jan Lammers tijdens de verhoren door de S.D. afgekeurd, kortom zij kwam tot de conclusie dat Jan Lammers zich schuldig gemaakt had aan verraad van zijn kameraden waarmee hij illegaal gewerkt had tijdens de bezetting.

De commissie was van meening dat Jan Lammers, naar aanleiding van zijn laakbare houding, Leeuwarden diende te verlaten, daar verder samenwerking tussen hem en de betreffende exgevangenen als onmogelijk kon worden beschouwd.

Zoals reeds eerder vermeld zouden beide partijen zich bij deze uitspraak hebben neer te leggen, doch Jan Lammers deed dit niet, hetgeen men dus als woordbreuk zou kunnen beschouwen, integendeel bleef hij in Leeuwarden en beriep zich op het hoofdbestuur van de C.P.N. te Amsterdam, hij verklaarde van geen andere instantie een ontslag te willen aanvaarden.

Door dit hoofdbestuur is toen opnieuw een commissie benoemd, welke de zaak eveneens onderzoekt heeft en tot een gelijklopende conclusie is gekomen als de eerste commissie, doch zonder resultaat, Jan Lammers bleef in Leeuwarden gehandhaafd.

Tenslotte is de kwestie in een vergadering van vooraanstaande leden van de afd. Leeuwarden behandeld, waarbij een hoofdbestuurder tegenwoordig was en op deze vergadering heeft Jan Lammers na veel heen en weer gepraat, volmondig zijn falen bekend. hetgeen eveneens is geklacht schied op een daarna gehouden ledenvergadering.

Jan Lammers is na zijn bekentenis, door het Partijbestuur naar Mepel overgeplaatst, zodat voor de afd. Leeuwarden hiermee de kwestie dus is opgelost.

r

Had J.L. niet zo'n buitengewoon halstarige houding aangenomen, dan was deze kwestie veel eenvoudiger opgelost geworden in beduidend korter tijd.

Dit typeerd echter de persoon Lammers, zo vasthoudend hij nu in zijn leugenachtige verklaringen is tegenover zijn kameraden, zo slap en ellendig waren zijn verklaringen aan de S.D., waarbij het leven van veler onzer op het spel stond.

Leeuwarden 10 Sept. 1946.

f

in welke zaak de na te noemen personen als getuigen worden gedagvaard of schriftelijk opgeroepen:

1. C. van Wijk	van beroep	rechercheur	wonende te	Leeuwarden.
2. J. Massolt	"	aannemer	"	Leeuwarden
3. H. M. Adema	"	zonder	"	Leeuwarden.
4. M. F. Opdebeeck	"	zonder	verbl...	Gent.
5. D. Kooi	"	vertegenwoordiger	"	Leeuwarden.
6. M. W. H. Gorter	"	zonder	"	Leeuwarden.
7. F. v. d. Meer	"	drukker	"	Leeuwarden.
8. J. G. v. d. Kaa	"	drukker	"	Leeuwarden.

en om het onderzoek der zaak bij te wonen, onder aanzegging dat hij/~~zij~~ het recht heeft/~~heeft~~ te-
tuigen en deskundigen te doen dagvaarden of ter terechtzitting mede te brengen en dat hij/~~zij~~ zoo
hij/~~zij~~ onvermogen is/~~is~~, bevoegd is/~~is~~ de toevoeging van een raadsman te verzoeken aan den
Voorzitter van het Bijzonder Gerechtshof te Leeuwarden.

PARKET TE Leeuwarden/~~Gerechtshof~~

194 .

De Procureur-Fiscaal:

Was geteekend en voor gelijkkluidend afschrift,
ook wat de keerzijde dezes betreft.

Indien de verdachte niet ter terechtzitting verschijnt, kan het Gerechtshof bevelen, dat hij op een door het Hof te bepalen
tijdstip ter terechtzitting aanwezig moet zijn en zijn medebrenging gelasten.

De verdachte, die getuigen en deskundigen door den Procureur-Fiscaal wil doen dagvaarden, geeft daartoe dezen, indien dag-
vaarding door de post verlangd wordt, ten minste 4 en anders ten minste 2 dagen vóór de terechtzitting mondeling ten parkette
van den Procureur-Fiscaal of schriftelijk bij aangeteekenden brief aan den Procureur-Fiscaal op, onder gelijktijdige storting van het
bedrag der dagvaardingskosten, of is dit bedrag niet nauwkeurig bekend, van een voldoende bedrag ter nadere verrekening.

DEPARTEMENT VAN JUSTITIE

Politieke Recherche Afdeeling (P.R.A.)

LEEUWARDEN

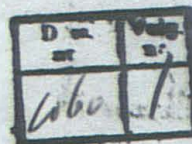
No: 1280

Naam en voornamen verdachte:

Woonplaats:

Geïnterneerd te: van tot

Korte inhoud:



PROCES-VERBAAL

Naar aanleiding van enkele mij ter oore gekomen geruchten, dat een zekere Jan Massolt gedurende het laatste deel van de Duitse bezetting in ons land gearresteerd zou zijn geworden door leden van de Sicherheitsdienst te Leeuwarden en dat Massolt voornoemd gedurende het verhoor ergerlijk mishandeld zou zijn geworden door leden van deze Sicherheitsdienst, heb ik, C o r n e l i s v a n W i j k, Wachtmeester van Rijkspolitie te Sneek, thans Rechercheur bij de Politieke Recherche Afdeeling te Leeuwarden, een nader onderzoek ingesteld en op Woensdag den 18 den Juni 1946 omstreeks 15.-- uur gehoord:

J A N M A S S O L T, geboren den 15 den Februari 1899 te Harlingen, van beroep aannemer, wonende Camminghastraat No. 21 te Leeuwarden. Nadat ik, verblisant, Massolt voornoemd met een en ander in kennis had gesteld, verklaarde hij mij desgevraagd:

"In de nacht van 27 op 28 Februari 1945 werd ik door ongeveer een zestal leden van de Sicherheitsdienst uit Leeuwarden in mijn woning gearresteerd. De mij welbekende Opdebeeck was de commandant van deze arrestatieploeg. Voor zoover mij bekend, was deze Opdebeeck rexist en kwam uit België. De reden dat zij mij arresteerden, lag in het feit, dat zij mij verdachten van eenig illegaal werk en van onderduikers herbergen. Ik werd meegenomen naar hun dienstgebouw, wat toen nog in de Spaarbank op het Zaailand was. Onmiddellijk nadat ik in de Spaarbank was aangekomen, zei Opdebeeck tegen mij: "Je krijgt tien minuten om alles te vertellen wat je weet." Aangezien ik vijf jaren lang in de illegale beweging werkzaam was geweest en veel illegale krantjes en bescheiningen drukte, besloot ik totaal niets te zeggen, daar anders het totaal aantal slachtoffers zeer groot zou zijn. Na deze tien minuten zei Opdebeeck mij, dat ik met hem naar het waschlokaal moest. De rexist d'Hollander dreigde mij ondertusschen steeds met een pistool. Met deze twee rexisten gingen nog drie andere "heeren" mee, waar ik U echter geen signalement van kan opgeven en waarvan ik de naam ook niet weet. Toen ik in het waschlokaal stond, kreeg ik van Opdebeeck opdracht, mij

geheel te ontkleeden. Toen ik mij geheel ontkleed had kreeg ik een paar Amerikaansche transporthoeien om mijn polsen, zoodat beide handen op mijn rug zaten. Opdebeeck richtte daarna een slang op mij, terwijl hij de waterkraan geheel openzette, zoodat er een venijnige straal op mijn lichaam terecht kwam. Deze straal water werd hoofdzakelijk op mijn oogen, neus, mond, ooren en geslachtsdeelen gericht. Toen dit zoo even geduurd had, zei d'Hollander tegen Opdebeeck: "Laat hem eens even neuken", terwijl ik toen van Opdebeeck de opdracht kreeg een dergelijke beweging te maken. Ik weigerde dit en toen moest ik van Opdebeeck voorover gaan staan met mijn beide beenen wijd uit elkaar. Opdebeeck kreeg toen een stuk gummislang, welk stuk slang in het waschlokaal aanwezig was en begon mij, achter mij staande, tussehen mijn beenen door te slaan, welke slagen hoofdzakelijk op mijn geslachtsdeelen gericht waren. Dit slaan ging door, totdat ik bewusteloos op de grond viel. Toen ik bij kwam, was nog steeds de waterstraal op mij gericht. Ik ging weer staan en toen stelden de verschillende "heeren" aan d'Hollander voor, mij eens een rechtse en linkse kaakslag toe te dienen. d'Hollander ging hier grif op in en bracht mij twee vuistslagen op de linker- en rechterkant van mijn gezicht toe. Ik kwam weer op de grond te liggen. Dit beulen heeft zoo ongeveer een uur geduurd. Ik mocht toen mijn overjas en mijn bovenbroek aantrekken en werd zoo in de cel gestopt. Deze cel was ongeveer 80 bij 80 centimeter groot. Ik heb op dat moment niet kunnen constateeren of ik al vleeschwonden had, want ik was, toen ik in de cel werd geschopt, half bewusteloos. Na ongeveer een uur in de cel te hebben gestaan, werd ik er door Opdebeeck weer uitgehaald en, zoo zeide hij tegen mij: "Nu moet je bekennen, of je krijgt dezelfde mishandeling weer te doorstaan." Ik bekende niets. Ik werd weer naar dat waschlokaal gebracht, terwijl al die vijf personen weer aanwezig waren. Ik moest mijn jas en broek weer uitdoen en ik kreeg dezelfde mishandelingen weer te doorstaan. Toen zij even met mij aan de gang waren, kwam Grundman binnen met een persoon, waarvan U mij de foto laat zien. (Massolt wijst de foto aan van Marcel Peskens, rexist). De mishandeling, die weer geheel door Opdebeeck werd uitgevoerd en waarbij d'Hollander maar weer steeds met het pistool stond te dreigen, verschilde niet veel van mijn eerste meegemaakte mishandeling, alleen met dien verstande, dat ik op een gegeven moment een prop in mijn mond kreeg en een doek voor mijn gezicht en dat waarschijnlijk Opdebeeck en d'Hollander mij een soort klem op het hoofd zetten, terwijl deze klem hoe langer hoe vaster om mijn voor- en achterhoofd werd geknepen, zoodat het begon te kraken in mijn hoofd en ik bewusteloos neerviel. Toen ik weer bijkwam, was de waterstraal weer op mij gericht en toen kwam Grundman naar mij toe met een soort rotting bij zich en begon mij overal te slaan, waar hij mij maar raken kon, terwijl hij zei: "Dood met dat kreng." Ik stond weer op en was radeloos van pijn. Ik ging in de richting van Opdebeeck en d'Hollander en vroeg hun of zij met deze mishandeling wilde ophouden. Op dat moment kreeg ik van d'Hollander een paar trappen met zijn zwaaiende voet tegen mijn lichaam. Deze mishandeling heeft weer een uur geduurd en toen ik goed en wel bijkwam zat ik weer in de cel. De volgende avond omstreeks 11 uur werd ik weer uit de cel gehaald door Opdebeeck en

d'Hollander, terwijl ik intusschen nog geen eten of drinken had gehad. Ik kreeg weer bevel van Opdebeeck mij te ontkleeden en ik kreeg weer dezelfde mishandeling te doorstaan als een nacht daarvoor en wel weer tweemaal een uur. Toen ik dan ook voor de tweede maal in de cel werd geschopt, was ik niet meer in staat te loopen. Toen hebben ze mij twee dagen in dezelfde cel laten zitten zonder eten of drinken, terwijl er intusschen een zekere Potma door hen werd gearresteerd, wat ook een illegaal werker was. Nadat deze persoon ongeveer drie minuten onder de waterstraal was geweest, heeft deze alles bekend, zoodat toen ook voor de mijn verhoorende "heeren" vaststond, dat ik illegaal werker was. Nadat ik twee dagen in dezelfde cel had doorgebracht, werd ik naar het Huis van Bewaring in Leeuwarden overgebracht. Hier werd ik onmiddellijk onder dokters behandeling van dokter Bakker gesteld. Na vier dagen werd ik weer uit het Huis van Bewaring gehaald door Opdebeeck en d'Hollander en werd ik overgebracht naar het Burmaniahuis. In het totaal heb ik elf dagen doorgebracht in het Burmaniahuis, terwijl als cel een kleerenkast bij de wacht diende. Zes achtereenvolgende nachten heb ik bloot gestaan aan de ergste mishandelingen, mij aangedaan, hoofdzakelijk door Opdebeeck en d'Hollander. Deze mishandelingen duurden zooals gewoonlijk twee maal een uur. Bij mijn mishandelingen werd o.a. weer gebruik gemaakt van de waterstraal, terwijl zij in het Burmaniahuis ook een soort badkuip in gebruik hadden, welke van hout was en aan de binnenkant met zink beslagen. Deze badkuip was voorzien van een deksel, aan de eene kant voorzien van scherpe roestige spijkers. De laatste nacht van de zes, wilde d'Hollander mij in deze badkuip stoppen. Ik was op dat moment al half krankzinnig van pijn en besloot mij liever dood te vechten dan alle mishandelingen zoo te moeten doorstaan. Ik heb van pijn mijn transportboeien doorbroken en ben aan het vechten gegaan, in de hoop, dat ze mij maar neer zouden schieten. Zij sprongen echter met zijn allen weer op mij en hebben mij verschillende malen over die plank met spijkers gehaald. Ik was geheel met bloed besmeurd. Toen ik bijkwam, waren de "heeren" bezig, mij te verbinden. Ik ben weer gaan staan en toen moest ik naar mijn cel. Ik zag toen, dat ze het bloed van mij aan het opdweilen waren met mijn borstrok. Voordat ik mijn cel had bereikt, viel ik weer buiten bewustzijn. Ongeveer twee dagen daarna, ben ik bijgekomen. Dat ik twee dagen buiten bewustzijn was geweest, maakte ik op uit een gesprek, dat voor mijn celdeur door twee rexisten werd gevoerd. Ik kreeg noch eten noch drinken. 's Avonds als ik naar de W.C. gebracht werd, dan dronk ik uit het watercloset. Een enkele keer heb ik van een rexist, genaamd Verbesselt, op olandestiege wijze een stukje brood gekregen. Nadat ik ongeveer negen dagen in die cel had gezeten, hadden de "heeren" feest in het Burmaniahuis. 's Nachts om ongeveer 2 a 3 uur, kwamen zij naar mijn cel, waaronder ook weer d'Hollander. Een rexist wien ik niet van naam ken, maar wiens signalement als volgt is: lang persoon, zwart haar, slank postuur, voornaam hoogstwaarschijnlijk Jozef, wilde mij doodschieten. Deze heeren waren allen in half beschonken toestand. Bij deze persoon, wiens signalement ik U gaf, was ook een meisje, genaamd Lenie Adema. Deze zei, dat hij mij niet dood moest schieten, omdat ik een goede man was.

Na eenig heen en weer gepraat zijn die "heeren" dan ook weer weggegaan. Na alzoo elf dagen in het Burmaniahuis te hebben doorgebracht, werd ik weer geboeid naar het Huis van Bewaring in Leeuwarden teruggebracht. Ik kwam daar weer onmiddellijk onder dokters behandeling. In het begin van de maand April werd ik overgebracht naar het Huis van Bewaring in Groningen, alwaar ik na enkele dagen door de Canadezen bevrijd ben geworden. Ik ben na mijn bevrijding nog een jaar onder specialistische behandeling geweest van dokter Hoekstra uit Leeuwarden. Ik ben thans nog niet in staat mijn werk voor de volle 100% uit te oefenen. Rest mij nog te vermeiden, dat gedurende mijn gevangenhouding in het Burmaniahuis, een zekere J. Lammers gearresteerd is geworden. Deze was de leider van de Waarheid. Deze Lammers heeft zich niet ontzien, alles wat hij wist, te verraden. Ik weet dit, doordat Opdebeeck mij het een en ander heeft verteld en toen ik het nog niet wilde gelooven, werd ik door Opdebeeck in een kast ge-
stopt in de kamer, waar Lammers voor het verhoor zou komen. Ik heb toen zelf gehoord, dat Lammers alles tot in de kleinste kleinigheden vertelde, wat er in de illegale beweging gebeurde, terwijl hij zich ook niet onthield, vele namen te noemen van illegale werkers. Meer kan ik U niet verklaren."

In verband met vorenstaande verklaring heb ik, verbalisant, dokter Bearda Bakker gehoord, die, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde:

"Ik ben genaamd:
HENDRIK BEARDA BAKKER, geboren den 14 Juli 1902 te Huizum, van beroep Arts, wonende Klanderijstraat 2 te Leeuwarden. Ik kan mij nog herinneren, dat Massolt bij mij op het spreekuur is geweest. Hij klaagde toen over vreeselijke pijn in zijn hoofd, zoodat ik bang was, dat Massolt een hersenschudding zou hebben. Dit bleek evenwel niet zoo te zijn. Eveneens zat het lichaam van Massolt onder de blauwe plekken. De oorzaak volgens mij hiervan, was, dat het lichaam van Massolt met een hard voorwerp van buiten af was bewerkt. Eveneens had Massolt een zware kou gehad. Meer kan ik U niet verklaren."

Voorts heb ik, verbalisant, op Donderdag den 20 Juni 1946, omstreeks 11.20 uur, Marcel Peskens gehoord, die mij, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde:

"Ik ben genaamd:
MARCEL PESKENS, geboren den 19 den Januari 1921 te Borgerhout (Antwerpen), gewezen S.S.-Unterscharführer bij de Sicherheitsdienst te Leeuwarden, laatst wonende Zinkhoevenlaan No. 23 te Wilrijk (Belgie), thans gedetineerd in het Huis van Bewaring te Leeuwarden.

Ik kan mij de door U genoemde naam Massolt nog wel herinneren. Ik weet, dat deze Massolt arrestant was van Opdebeeck en d'Hollander. Massolt werd ook hoofdzakelijk door deze beide verhoord. Ik kan mij echter niet herinneren dat ik een keer met Grundman getuige zou zijn geweest van het verhoor o.g. mishandeling, en dat Grundman Massolt met een soort rotting heeft geslagen. Ik heb echter wel een keer gezien dat Massolt verhoord werd door Opdebeeck en d'Hollander, terwijl toen ook Emil de Gendt bij dit verhoor aanwezig was. Ik zag op dat moment dat Opdebeeck een waterstraal op het naakte lichaam van Massolt spoot. Ik kan U echter niet met zekerheid zeggen of Massolt op dat moment geboeid was, maar dit zal wel zoo zijn geweest. Toen ik dit heb gezien, was ons dienstgebouw nog in de Spaarbank op het Zaailand te Leeuwarden gevestigd. Even daarna is ons dienstgebouw overgebracht naar het Burmaniahuis in Leeuwarden en ik heb toen gezien dat Massolt daar in een cel zat, wat een ingebouwde kleerenkast was. Ik heb daar ook wel gezien, dat Opdebeeck naar die cel ging en Massolt verschillende dingen vroeg en dat Opdebeeck Massolt dan schopte en sleepte. Ik weet niet, hoelang Massolt in het Burmaniahuis gevangen heeft/gezeten, terwijl ik verder ook niets van zijn mishandeling aangehaan door leden van de Sicherheitsdienst te Leeuwarden afweet."

Na duidelijke voorlezing volhardt hij bij zijne verklaring en teekent deze,

w.g. Marcel Peskens.

In verband met de verklaring van Massolt voornoemd, waarin gezegd werd, dat Lenie Adema bij zijn cel geweest zou zijn op een nacht en dat er toen een Rexist geweest zou zijn, die Massolt neer wilde schieten en dat Lenie Adema dit had verhinderd, heb ik, verbalisant, Lenie Adema gehoord, die, nadat ik haar met een en ander in kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde:

"Ik ben genaamd:

Schraans
HELENA MARIA ADEMA, geboren den 6 den Mei 1922 te Bolsward, zonder beroep, laatst wonende Schraans No. 4 te Leeuwarden, thans geïnterneerd in het vrouweninterneeringskamp "Erica-dorp" te Leeuwarden.

Ik wil U wel zeggen, dat ik de laatste drie maanden van de Duitse bezetting in ons land, in kennis ben geweest met de Rexist Opdebeeck. Van deze verhouding is reeds een volledig proces-verbaal opgemaakt. Gedurende deze verhouding, kan ik mij wel herinneren, heb ik een keer een klein feestje meege-maakt in het Burmaniahuis ter gelegenheid van de verjaardag van een zekeren Keijl. Bij dit feestje waren o.a. tegenwoordig: Opdebeeck, Keijl, Emil de Gendt en nog een meisje, wat ik echter niet van naam ken. Bij dit feestje werd door genoemde "heeren" nogal tamelijk veel gedronken, o.a. jenever. Om ongeveer 1 uur middernacht waren de meesten onder invloed van sterke drank, ook dat daar aanwezige meisje. Ik zelf drink nooit alcoholhoudende dranken en toen ook niet, zoodat ik volkomen nuchter was. Emil de Gendt haalde zijn pistool voor de dag en wilde gaan schieten, zomaar in het wilde weg. Hij zing even naar beneden en kwam betrekkelijk vlug daarna weer boven. Toen de Gendt weer boven kwam, hoorde ik hem in zijn dronkemanstaaltje zeggen, dat die Massolt niets wilde zeggen en zoo

zei de Gendt: "Ik zal hem wel leeren, ik schiet de heele cel kapot." Hierna ging de Gendt met getrokken pistool naar beneden en ik had het vermoeden, dat hij Massolt neer wilde schieten. Ik ging de Gendt direct achterna en wilde hem van zijn voornemens afbrengen. De Gendt ging evenwel toch naar de cel, waar Massolt inzat, deed de deur open en wilde daarna Massolt neerschieten, terwijl hij zei: "Dat verdorde kreng wil toch niets zeggen, dan kan hij net zoo goed dood." Ik ging aan de arm van de Gendt hangen en zei: "Emil, doe het niet, dit is een goeie man, ik ken hem door en door en jij bent dronken, doe het toch niet." Terwijl ik dit zei, trok ik zijn hand, waar hij het pistool in had, naar beneden. De Gendt heeft op dat moment echter naar mij geluisterd en is de cel weer uitgegaan. Ik wist tevoren dat er een zekere Massolt in de cel beneden zat, want dit had ik opgemaakt uit een gesprek, wat ik 's avonds had gehoord tusschen bovengenoemde "heeren". Opdebeeck zei toen o.a. nog, dat Massolt niets wilde zeggen, maar dat hij inderdaad wel in de illegale beweging zat, want dit had hem een zekere Potma verteld en dat kon niet missen. Deze Potma was volgens Opdebeeck ook een illegaal werker, maar die had zich gewoon na oproep vrijwillig bij hun gemeld, terwijl Opdebeeck hem toen beloofd had, als hij alles zei wat hij wist, dat hij dan vrij uit zou gaan. Potma heeft toen alles verteld, ook o.a., dat ik koerierster was geweest voor de Communisten, maar een ding had hij volgens Opdebeeck verzwegen, en daarom kwam hij niet vrij. De persoon Massolt is door mij niet in zijn cel gezien, daar het vrij duister was. Kort na dit gebeurde zijn wij uit het Burmalia-huis vertrokken. Ik weet mij ook nog wel te herinneren dat Opdebeeck mij wel eens heeft verteld, dat Massolt niets wilde zeggen en dat hij daarom van hem een koude douche had gekregen. Verder wilde hij ook niets zeggen, hoe het een en ander in zijn werk ging. Ik kan mij nog wel herinneren, dat Opdebeeck mij ook nog een keer verteld heeft, dat hij een zekere J. Lamers gearresteerd had en dat deze persoon de hoofdmans van de illegale beweging was en dat hij alles aan Opdebeeck over de illegaliteit had gezegd wat hij wist. Opdebeeck zei mij nog, dat hij zich niet kon herinneren, dat een persoon met zoo'n functie zoo iets kon doen. Meer kan ik U niet verklaren."

Na duidelijke voorlezing volhardt zij bij haar verklaring en teekent deze,

W.G. H.M. Adema.

Vervolgens werd door mij, verbalisant, d'Hollander gehoord, die, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde:

Ik ben genaamd:

ALFONS d'HOLLANDER, geboren den 7den September 1914 te Zele (Belgie), gewezen S.S.-Rottenführer van de Sicherheitsdienst te Leeuwarden, laatst wonende De Pintelaan No. 2 te Gent (Belgie) thans gedetineerd in het Huis van Bewaring te Leeuwarden.

Ik kan mij nog wel herinneren dat ik aanwezig ben geweest bij de arrestatie van een zekere Massolt. Dit was in de maand Februari van het jaar 1945. Opdebeeck was de commandant van

deze arrestatieploeg. Voor zoover ik mij herinneren kan, was bij deze arrestatie ook aanwezig Emil de Gendt, Der-mois en naar ik meen Peskens. Massolt werd door ons naar het dienstgebouw gebracht, welk dienstgebouw toen nog in de Spaarbank op het Zaailand te Leeuwarden gevestigd was. Massolt werd bij zijn aankomst in het dienstgebouw van ons, direct door Opdebeeck verhoord. Opdebeeck nam Massolt mee naar het waschlokaal, waar Massolt de opdracht van Opdebeeck kreeg, dat hij zich geheel ontkleeden moest. Opdebeeck nam daarna de waterslang en richtte deze op het lichaam van Massolt, terwijl de waterleiding geheel werd opengezet en zodoende een straal water op het lichaam van Massolt terecht kwam. De straal water werd hoofdzakelijk op Massolt zijn oogen, neus, mond, ooren en geslachtsdeelen gericht. Massolt was echter, voordat hij deze mishandeling moest ondergaan, door Opdebeeck geboid met een paar Amerikaansche transportbepelen. Ik ontken echter, ge zegd te hebben, dat Massolt maar eens een neukende beweging moet maken. Ik weet echter wel, dat Massolt op een gegeven moment van Opdebeeck gebogen moest gaan staan en dat Opdebeeck met een stuk slang hard op het achterwerk van Massolt sloeg. Of deze slagen hoofdzakelijk gericht waren op de geslachtsdeelen van Massolt, zou ik U niet kunnen zeggen. Ik weet mij niet te herinneren, of Massolt tengevolge van deze mishandeling toen in elkaar is gezakt; ik weet wel, dat Massolt op de grond heeft gelegen, maar of hij toen biliten bewustzijn was, weet ik niet. Ik kan mij nog zeer goed herinneren dat Massolt op een gegeven moment in de richting van de waterkraan sprong, met de bedoeling om de slang van de kraan af te trekken. Dit had Massolt al eerder gedaan. Ik ben toen naar Massolt gegaan en heb hem een linkse kaakslag gegeven en wel zoo hard, dat mijn duim van mijn linkerhand verstuikte. Deze duim is thans, dus ongeveer anderhalf jaar daarna, nog niet geheel in orde. Ik ontken echter, dat ik Massolt deze kaakslag zou hebben toegediend op voorstel van mijn collega's. Voor zoover ik mij kan herinneren was Emil de Gendt ook bij dit verhoor aanwezig, die Massolt ook dikwijls gedurende het verhoor, door Opdebeeck afgenomen, geschopt en geslagen heeft. De reden dat ik bij dit verhoor was, lag in het feit, dat ik van Opdebeeck opdracht had om met papier en potlood klaar te staan, dat, zodra Massolt iets mocht zeggen, ik dit direct op moest schrijven. Ik ontken ten stelligste, Massolt ooit een trap tegen zijn lichaam te hebben gegeven. Het is heel goed mogelijk dat Massolt twee achtereenvolgende nachten verhoord is geworden. De cel, waarin Massolt gezet werd was inderdaad van zeer kleine afmetingen. In deze cel kon je tenminste niet uitgestrekt liggen. Ik weet mij ook nog wel te herinneren, dat Massolt later overgebracht geworden is naar het Burmaniahuis, waar wij toen ons dienstgebouw hadden. Massolt is daar ook weer verschillende malen door Opdebeeck verhoord geworden, terwijl hij toen weer door Opdebeeck en de Gendt mishandeld is. Massolt is ook verschillende malen in de badkuip geweest. Ik heb echter nooit het voorstel aan Opdebeeck gedaan om Massolt er in te duwen. Deze badkuip was een houten kist met zink van binnen beslagen, terwijl er een deksel bij was, dat voorzien was van verschillende roestige spijkers.

Ik weet niet, dat Massolt op deze plank is gegooid en dat er toen op hem getrapt is geworden. Het is heel goed mogelijk dat Opdebeeck en de Gendt dit hebben gedaan, maar ik heb het niet gezien. Ik weet mij echter wel te herinneren dat op een avond, toen Massolt verhoord werd, Massolt aan het vechten wilde. Op een gegeven moment sprong Massolt met zijn hoofd tegen een aldaar aanwezig ruitje, waardoor Massolt een bloedende hoofdwonde kreeg. Ik weet niet of Massolt verbonden is geworden. Ik kan U ook niet zeggen of Massolt bij dit gevecht bewusteloos gevallen is. Wel weet ik, dat Massolt hevig uit die hoofdwonde bloedde. Of Massolt meer lichamelijk letsel had bekomen van de hem aangedane mishandelingen, kan ik U niet zeggen. Dat Massolt 11 dagen en nachten in het Burmaniahuis is geweest zonder eten of drinken is mij niet bekend. Opdebeeck moest in ieder geval opdracht geven om voor de eventuele arrestant zorg te dragen. Ik wil U wel zeggen, dat de mishandelingen die Massolt te verduren heeft gehad, ernstig waren. Meer kan ik U niet verklaren."

Na duidelijke voorlezing volhardt hij bij zijne verklaring en teekent deze,

w.g. A. d'Hollander.

Vervolgens hoorde ik, verbalisant, Opdebeeck, die, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde:

"Ik ben genaamd:

Schijve
MARCEL FRANS OPDEBEECK, geboren den 15ten Augustus 1912 te Moerbeke (Waas, België), gewezen Unterscharführer bij de Sicherheitsdienst und Sipo, o.a. te Leeuwarden, thans gedetineerd in de gevangenis te Gent. Ik kan mij de door U genoemde Massolt wel herinneren. Ik meen, dat ik Massolt in de maand Februari van het jaar 1945 heb gearresteerd, terwijl d'Hollander en de Gendt toen ook bij mij waren. De reden dat ik Massolt arresteerde, lag in het feit, dat zijn naam voorkwam op een door ons bij een huiszoeking gevonden lijstje van de C.P.N. (Communistische Partij Nederland). Massolt is na zijn arrestatie overgebracht naar het dienstgebouw van ons, dat toen nog in de Spaarbank op het Zaailand gevestigd was. Het is heel goed mogelijk dat Massolt direct door mij verhoord is geworden en dat ik hem ten dien einde direct maar onder de waterstraal heb gezet. Wie bij deze bespuiting tegenwoordig waren, weet ik niet; mogelijk d'Hollander. Ik weet echter zeker dat ik Massolt niet heb geboeid, voor hij onder de waterstraal werd geplaatst. Toen ik echter eenige ogenblikken met Massolt bezig was, sprong Massolt op mij af, trok de waterslang uit mijn handen en begon mij nat te spuiten. Ik heb Massolt hierna onmiddellijk laten boeien en als strafmaatregel heb ik hem opzettelijk en met kracht verschillende slagen met de gummislang op zijn achterwerk gegeven. Ik ontken, hoofdzakelijk deze slagen op zijn geslachtsdeelen te hebben gericht. Of d'Hollander Massolt ook nog geslagen heeft, is mij niet bekend, alhoewel ik weet, dat d'Hollander wel omstreeks dien tijd een verstuikte duim heeft gekregen. Het is wel mogelijk dat Massolt met verschillende tusschenruinten gehoord is geworden. Ik kan mij ook nog wel herinneren dat ik op een bepaalde nacht Massolt een prop in

zijn mond heb geduwd, omdat Massolt nogal erg gilte. Ik ontken echter dat ik hem een soort klem op zijn hoofd zou hebben gezet. Ik weet mij ook nog te herinneren dat Massolt naar het Burmaniahuis is overgebracht en dat hij daar verschillende malen door mij verhoord is geworden. Een van de laatste keeren dat Massolt door mij werd verhoord in het bijzijn van een paar anderen, wiens naam ik mij niet meer herinner, sprong Massolt op ons af, hij miste echter en sprong met zijn hoofd tegen een aldaar zijnd ruitje. Ten gevolge hiervan kreeg Massolt een bloedende hoofdwonde. Hierna is Massolt onmiddellijk naar de cel gebracht. Wat er verder met Massolt gebeurd is, weet ik niet. Ik heb gedurende verschillende door mij afgenomen verhooren, Massolt wel op de grond zien vallen, maar ik geloof niet, dat hij dan bewusteloos was. Voor mij stond het vast, dat Massolt illegaal werkte was. Dit stond voor mij vast, mede door de arrestatie en het verhoor van een zekere Lammers, bijgenaamd de lange Jan. Deze persoon heeft alles bekend en vertelde zelfs dingen waar ik niet naar vroeg. Ik heb deze Lammers tijdens zijn verhoor geen bekentenis afgedwongen door hem te mishandelen of iets dergelijks, ik heb hem integendeel wel sigaretten gegeven gedurende bedoeld verhoor. Ik herinner mij ook nog dat Massolt ondanks de verklaringen van Lammers, alles bleef ontkennen en dat ik, toen Massolt een keer in een op mijn kamer bevindende kast heb gesloten, terwijl ik daarna Lammers hoorde, die alles weer vertelde wat ik weten wilde. Dit moet Massolt gehoord hebben. Ik deed dit om Massolt te overtuigen dat ik met verschillende dingen, door hem bedreven, op de hoogte was. Het is mij niet bekend, dat de Gendt, Massolt tijdens een door ons gehouden vijfde in het Burmaniahuis dood wilde schieten. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

Na duidelijke voorlezing volhardt hij bij zijne verklaring en teekent deze,

w.g. M.F. Opdebeeck.

Vervolgens hoorde ik, verbalisant, Klaas Lugtenburg, die mij, nadat ik hem met een en ander ik kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde:

"Ik ben genaamd:

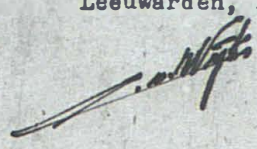
KLAAS LUGTENBURG, geboren den 21sten Juni 1891 te Adorp (Groningen), van beroep huisarts, wonende Emmakade No. 22 te Leeuwarden. De door U genoemde persoon Massolt, is mij welbekend. Ik kan mij herinneren, dat ik deze persoon na de bevrijding van ons land een poosje onder behandeling heb gehad. Ik heb toen kunnen constateeren, dat het zenuwgestel van Massolt ernstig was geschokt en dat hij in een overspannen toestand leefde. De oorzaak hiervan is, dat hij lichamelijk en geestelijk mishandeld is geworden. In verband hiermede heb ik Massolt een tijdlang naar buiten gestuurd om volkomen rust te nemen. Volgens mij zal Massolt hier zeker weer van genezen. De tijdsduur dat ik Massolt onder behandeling heb gehad, bedraagt ongeveer twee a drie maanden. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

Vervolgens hoorde ik, verbalisant, R.A. Hoekstra, die mij, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde:

"Ik ben genaamd:
RIKSTUS ANDRIES HOEKSTRA, geboren te Wommels, den 12den Juni 1904, van beroep specialist inwendige ziekten, wonende te Leeuwarden, Mr. P.J. Troelstraweg No. 1. De door U genoemde Massolt is mij welbekend. Hij is op 6 September 1945 en op 25 Juni 1946 bij mij op het spreekuur geweest. In September van het vorige jaar klaagde Massolt over pijn in de linkerborst zoowel voor als achter. Ik constateerde toen bij Massolt een INTERCOSTALE NEURALGIE (Tusschenribs senuwpijnen). Deze pijnen zijn tot na 25 Juni 1946 in stijgende mate gebleven. De tegen hem ingestelde behandeling had wel resultaat, doch was van tijdelijken aard. Ik kan echter niet verklaren dat deze ziekte de oorzaak is van de door hem doorgestane mishandelingen. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

Waarvan door mij op afgelegden ambtseed is opgemaakt, d't proces-verbaal, geteekend en gesloten te

Leeuwarden, 12 Augustus 1946.



PROCES-VERBAAL vannader onderzoek inzake
HELENA MARIA ADAMA, wonende Schrans 4 te Huizum.

Naar aanleiding van bijgaande stukken is door mij:
JOHANNES VAN DER GRAAF, Adjutant O.O. van Rijkspolitie, Rechercheur Politieke Recherche, ter etandplaats Leeuwarden, een nader onderzoek ingesteld en is door mij gehoord:
JAN BEEKHOF, Nederlander, gehuwd, geboren te HUINKEN 9 November 1922, voorheen Wachtmeester der Staatspolitie, wonende Transvaalstraat 3 te Leeuwarden, thans verblijvende in het Huis van Bewaring te Leeuwarden, die verklaarde als volgt:
"Op 8 Augustus 1941 ben ik geplaatst bij het Politie Opleidingsbataljon te Schalkhaar. Aldaar ben ik geweest tot 3 Februari 1944. Dien datum ben ik gedetacheerd bij de S.D. te Leeuwarden. Hier verrichtte ik hoofdzakelijk transport-diensten en arrestaties. Het is mij bekend dat Jopie Dekens, wonende te Leeuwarden, in Februari 1945, bij de S.D. aan het Spaarbakkgebouw te Leeuwarden is geweest en aldaar bekend heeft gemaakt dat bij slager Adema, wonende te Huizum, onderduikers in een schuilplaats waren verborgen. Opdebeek, Derksen, ik, en nog nog eenige andere Belgische Resisten, zijn op een morgen, omstreeks elf uur, naar de woning van Adema gegaan. Opdebeek had hierbij de leiding. Opdebeek, Derksen ik en ik gingen naar binnen. De anderen bleven buiten voor wachtdienst. We begaven ons direct naar de zolder en vonden aldaar twee onderduikers. Een daarvan was de zoon van Adema. De ander weet ik niet wie dat geweest is. Deze heeft kans gezien, door onoplettendheid onzerzijds en onvoldoende kennis van de uitgangen van dit pand, te ontvluchten. Ons bleek toen dat dit pand door drie gezinnen bewoond werd, n.l. de gezinnen Adema, Rozema en een mij onbekend gezin. Nadat wij de zolder doorzocht hadden, begonnen wij de andere vertrekken te doorzoeken. Ik kwam daar bij in een vertrek waar een man aanwezig was, die ik op zijn papieren controleerde, en genaamd was Rozema. Daarna heb ik tegen dezen persoon gezegd dat hij moest blijven wachten totdat het huis doorzocht was. Ik weet mij nog te herinneren dat Rozema mij vertelde dat zijn vrouw pas bevallen was en in het ziekenhuis lag. Ik verliet hem daarna om andere vertrekken te doorzoeken. Kortom tijd daarna riep Derksen mij vanuit een ander vertrek. Toen ik bij Derksen kwam, zag ik dat hij aldaar gevonden had politie-uniformen, vlugschriften, een lijst met schuilnamen en dergelijk materiaal. Hierbij was de moeder of schoonmoeder van Rozema tegenwoordig. Ik begaf mij daarop naar het andere vertrek, om Rozema over het gevondene te ondervragen. Hij bleek mij toen dat Rozema verdwenen was. Toen ik terug kwam in de kamer waar Derksen was, was ook de vrouw (moeder of schoonmoeder van Rozema) op dezelfde geheimzinnige wijze verdwenen.
Hierna kwam ook Opdebeek bij ons in de kamer. Kort daarop, terwijl wij met ons drieën in deze kamer waren, kwam ook Leni Adema in deze kamer. Leni begon toen dadelijk een gesprek met Opdebeek. Zoo goed ik mij herinner heeft zij aan Opdebeek verklaart dat Rozema leider was van de Communisten. Dat Rozema hier verschillende personen ontving en dat zij zelf koerierster voor hem was geweest. De zoon van Adema is daarop door Opdebeek niet gearresteerd, waarschijnlijk als tegenprestatie.
Hierna zijn wij vertrokken met medeneming van de onbeslaggenomen voorwerpen.
Na de huiszoeking die wij verricht hadden bij Adema, kwam direct daarop Leni Adema geregeld bij Opdebeek. Soms alle dagen. Mijn vermoeden is, dat Leni Adema in die dagen dat zij Opdebeek bezocht, geholpen heeft, aan de hand van de verschillende papieren met schuilnamen die gevonden waren bij Rozema, uit te zoeken wie er tot die groep behoorde. In verband hiermede is Opdebeek, eenige weken later ongeveer begin Maart

ongeveer begin Maart 1945, overgegaan tot het arresteren van verschillende personen. Gezien de intieme houding tusschen Leni Adema en Opdebeek, staat het voor mij vast dat Leni Adema een en ander heeft bekend gemaakt aan Opdebeek.

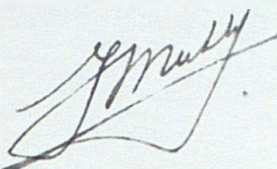
Nadat door Opdebeek al enkele arrestaties waren verricht, moest ik op een morgen met hem mede naar de Azaleastraat voor een huis-zoeking. Toen wij in die woning kwamen troffen wij aldaar aan den propaganda-leider der Communisten, genaamd Lammers. Lammers werd daarop gearresteerd en overgebracht naar het Burmania-huis. Het was heel toevallig dat wij Lammers aldaar aantroffen, want wij kwamen daar voor een andere zaak.

Nadat Lammers door Opdebeek was verhoord, ^{zijn} Lammers, Opdebeek en ik, met een auto Leeuwarden ingegaan. ~~Op de~~ Tijdens deze rondrit heeft Lammers ons de woningen aangewezen van een viertal personen, o.a. de woning van een P.T. ambtenaar in de Bisschopstraat, de woning van Brijker aan de Oostergrachtswal, de woning van ~~Anna~~ Popma aan de Ruyterweg en de woning van Bijlsma aan de Veestraat. Deze rondrit was overdag.

Des avonds zijn wij onder leiding van Opdebeek naar genoemde woningen gegaan en hebben wij deze personen gearresteerd, en overgebracht naar het Burmaniahuis.

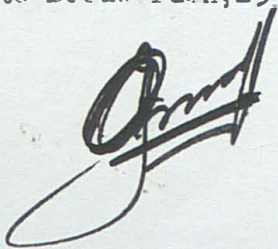
Op aanwijzing van Lammers is ook de pers van "de Waarheid" gevonden in een der steegjes bij de Kazerne."

Na voorlezing en volharding teekent getuige zijn verklaring.



Waarvan door mij op afgelegden ambtseed is opgemaakt en getekend ~~dit~~ proces-verbaal.

Gesloten te Leeuwarden, 15 Mei 1946.



R A P P O R T .

25

1060 5-

Naar aanleiding van mijn proces-verbaal van 23 Januari 1946 contra Helena Maria Adema, heb ik Marten Bijlsma, rechercheur bij opsporingsdienst en tevens onbezoldigd rijkswildwachter het navolgende te rapporteeren.

Op 14 Maart 1945 even na middernacht werd ik door verraad te mijner huize door de S.D. gegrepen. Aan het hoofd van het overval-commando stond de Begg, Marcel OpdeBeek, een beruchte S.D.-er, die voor niets terug deinsde. Het was mij niet mogelijk te ontkomen, daar het gehele huis omsingeld was en daar ik geen kans zag om mij zoo te verbergen, dat men mij niet kon vinden, gaf ik mij op genade of ongenade over.

Direct werd mij door OpdeBeek gevraagd of ik Veentje wel kende. Nu werkte ik illegaal als betaalchef van het N.S.F. en als vaste medewerker van L.O. onder de schuilnaam, "Veenstra". Ik schudde ontkennend met mijn hoofd en na mij gekleed te hebben, werd ik onder zwaar gewapend geleide overgebracht naar het Burmaniahuis, alhier. Daar aangekomen zag ik een tiental arrestanten over de vloer liggen en dadelijk herkende ik het grootste deel als leden van een Communistische Verzet-organisatie, waarvan ik verschillende van financieën voorzag. Inmers het N.S.F. stelde zich op het standpunt zonder onderscheid van geloof, rang of stand, of politiek te helpen waar noodig was. Reeds dadelijk na mijn aankomst werd ik geconfronteerd met Massolt, Canninghastraat 31 alhier, die in een muurkast opgesloten zat met een baard van ruim een week. Op de vraag van OpdeBeek aan Massolt, of dit Veentje was, bevestigde Massolt dit en daar ik direct ontkende, werd dit herhaald en op nieuw bevestigde Massolt, die zich overigens kranig gehouden heeft, dit. Ik ontving een stomp en moest mij bij de overige gevangenen neer leggen. Dienzelfden nacht werden nog meer arrestanten, bijna allen aan mij bekend, binnangebracht en over de vloer gelegd. 4 van de arrestante waren met de beenen aan elkaar geboeid, wat een helsche kwelling was.

Het viel mij op, dat de leider der Communisten, Jan Lammers, die ik eveneens kende en die ik voor zeer onbetrouwbaar hield, ik wilde ook niets met hem te maken hebben, op een matras lag en dus zekere voorrechten genoot. Om 10 uur in den morgen werd Lammers door OpdeBeek weggehaald. Binnen het kwartier keerden zij beide terug en moest Jan Lammers aanwijzen, wie hij kende. Ook mij wees hij als bekend aan en ook thans verhief ik mijn stem, dat hij loog. Een trap van OpdeBeek tegen mijn borst, was voldoende om mij verder het zwijgen op te leggen.

Weer ging Lammers mee naar boven. Hij had tijdens de confrontatie staan eten en had een brandende sigaret tusschen zijn vingers. Dit deed me nadenken en toen ik om ruim 12 uur werd weggehaald om verhoord te worden, wist ik, dat deze Lammers van mij voldoende had meegedeeld. Direct blafte OpdeBeek mij toe, dat ik Betaalchef van de ondergrondse was en toen ik begon te lachen, deelde hij mij mee, dat Jan Lammers hem alles reeds had meegedeeld. Ik zei hem daarop, dat ik als Gereformeerde man niets met dien Communist te doen had willen hebben, wel was die Lammers, die ik eerst niet had herkend, eens bij mij thuis geweest en had aangevraagd op financiële hulp voor enkele vrouwen en kinderen, waarvoor een zekere Max mij maandelijks een bedrag deed toekomen. Op de vraag, hoe groot dit bedrag was, deelde ik hem mee, dat dit F 260,- per maand was, hetgeen klopte met wat OpdeBeek van Lammers op papier had. Op zijn vraag, hoe men aan de schuilnaam Veentje kwam, was mijn antwoord, dat ik geen schuilnaam had, maar dat Lammers mij misschien deze naam gegeven had, omdat ik in de Veenstraat woonde.

Tijdens de verdere verhooren van de andere arrestanten bleek, dat Jan Lammers van allen alles naar waarheid had verteld en dat hij niets verzwegen had en dus de personen extra zwaar had belast. Enkelingen werden door OpdeBeek ernstig mishandeld, waarna hun bekentenis volgde. Reeds enkele dagen tevoren had Jan Popma, de Ruitersweg alhier zich persoonlijk op de Dienststeltje van de S.D. gemeld en een direct heeft hij hevig doorgeslagen en alles bekend, wat hij wist. Zoo misdadig Jan Lammers was, zoo stupiderig was Jan Popma, ja een lafaard, die ook Lemie Adema in dit geval betrok. Het was mij bekend, dat eind Januari 1945 een inval van de S.D. ten huize van Rozema had plaats gehad, reeds dadelijk werd ik gewaarschuwd, mij niet ten huize van Rozema, waar ik slechts zelden boodschap had, te vertoonen. Veel bescheiden en anderszels bezwarend materiaal, zooals stempels en uniformen van de Politie, waren daar gevonden en ook was bekend, dat er naamlijsten gevonden waren. Verregeende roekeloosheid en slordigheid van Rozema deden vermoeden, dat in de naaste toekomst slachtoffers zouden vallen. Arrestatie van de Jong, Verkorte Weg en Keiser Overijsselsche straatweg 4 alhier volgde, doch van een oprollen van een organisatie was nog geen sprake. Toen echter op een morgen Bob Sidrius, de bekende Verzetman,

bij mij aan huis kwam en mededeelde, dat Jan Popma en hij zich moesten melden bij de S.D. en hij mijn raad vroeg, extraadde ik hem dit ten sterkste en bood hem direct elders een schuilplaats aan en hij viel nimmer in handen van de S.D. Eiderius deelde mij mee, dat Jan Popma zich wel vrijwillig gemeld had. Ik noemde het de grootste krankzinnigheid, die een mensch zich maar kon indenken.

Sedert dien was mijn rust ook uit. Had ik jarenlang mijn taak kals en rustig, hoewel met groote gevaren en dikwijls verjaagd, gedaan, thans voelde ik mij niet geheel zeker meer, teneer, daar een dag later Mevr. Pekkes, Groningerstraatweg 14 alhier werd gearresteerd en daar de gehele administratie van den Communistischen leider, Jan Lammers gevonden werd. Toen werd alles in een minimum van tijd opgerold.

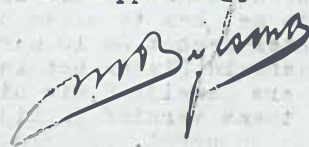
In het Huis van Bewaring alhier ingesloten, werden verschillende agenten na eenigen tijd in vrijheid gesteld, zooals Meier en de Jong, doch de kopstukken van de Communisten en ook ik bleven gevangen. Op 6 April 1945 werden wij met in totaal 18 gevangenen overgebracht naar het Huis van Bewaring te Groningen en als door een wonder op 15 April 1945 door de Canadezen bevrijd.

Meermalen was mij de naam van Lenie Adema genoemd, zelfs was ik eens bij Rozema aan haar onder schuilnaam voorgesteld. Nimmer heeft echter de gedachte bij mij post gevat, dat Lenie Adema hier de hand mee in had. De verregaande roekeloosheid van Rozema en het verwaaijen van wat er door de S.D. gevonden was, is volgens mij de oorzaak van alle ellende, waren de menschen volledig ingelicht geweest, er waren geen brekken gevallen. Bovendien het vrijwillig melden van Popma en de openhartigheid van een leider, die de volle verantwoordelijkheid van zijn doen en laten volle moest beseffen, zijn als misdadig te noemen. Dat zij Lenie Adema de volle last op haar schouders willen leggen, is slechts om de aandacht van hun zelf af te wenden. Ik heb gezwegen en niemand verraden wat ik bijna met mijn leven heb moeten betalen, maar het is beter te sterven als een held en martelaar dan als verrader, dit heb ik met in gevangenschap aan mijn echtgenoot geschreven en daar blijf ik bij.

Waarvan door mij op afgelegden aubtseid is opgemerkt, gesloten en geteekend dit rapport.

Leeuwarden. 25 Januari 1946.

De Rapporteur.



1
—
Beslissing no. 755

29 10

W. J. Hammen
P. H. de Bruijn Juffrouw de
Meppel.

O. J. 4462
W. J. 4462
O. J.

Meppel 13 Maart 1947.

Aan den wederolleezgerheer
Procureur - Fiscaal bij den Bijzonderen
Gerechtshof te Amsterdam.

Verweerschrift.

Als een van de oudere veraetohieden in ons land, meen ik het rechte te hebben tegen de mij opgelegde straf van een ontketting voor 10 jaar van de onder te genoemde rechten van de Beslissing betreffende vromwaardige buitenvervolginsstelling, in veracht te mogen komen. Na vijf jaar lang het vaderland in de strijd tegen den Duitaan bezetter trouw te hebben gediend, is het een geweldige moreel klap voor mij om thans van de betreffende rechten ongesloten te worden.

Heel zij mij daarom vergund een kort verhaal te geven van mijn houding in de jaren '40-'45 om tenlotte de zaak wettig ik zo swaar te maken wordt nader inzien te zetten. Ik mag dan ook beleeft nu aandacht voor het volgende.

Direct na de Duitse bezetting heb ik mij volledig voor de vaderlandse strijd ingezet. Ik was boekhouder bij de lampengroothandel Peirson te Riepken, waar al spoedig een Duitse zaakwaarnemer werd aangeseld, die zich haastte de overvolle pakhuizen met lampen naar Duitsland te verladen. Ik beheerde de voorraadadministratie en heb, toen mij duidelijk werd wat de Maj van plan was, de hele administratie bewond in de war gesmeerd, zodat er op 't laatste niets meer uit rip te worden was. Ik ben hiervoor door den zaakwaarnemer ter verantwoording geroepen, maar ondanks zijn deligementen, ging

ik es mee door en werd benodigde wegen sabotage ontdekt.

Toes in de zomer van 1940 had ik een verscheidene groep georganiseerd, die toen al, vaak op nog eenvoudige wijze, manifeste vergaderde en s nachts op schuivingen en muren leunde. Jalakke, die opzagen tot verset tegen de bezetter.

In de herfst van 1940 kwam het landelijk contact met de illegale „Waarheid“ beweging en van toen af aan vonden er uitgebreide acties plaats op gebied van sabotage, krane verspreiden en steunverleening. Deze laatste actie leidde in Januari 1941 tot mijn arrestatie. Tijdens het verhoor door de S. D., wat lang niet makkelijk was en met veel slag gepaard ging, heb ik met een naam losgelaten. Ik kwam in concentratiekamp Scherpenheuvel, waar ik in Augustus 1942 werd ontslagen. Ik kreeg toen geen voorpost meer. Tijdens de gehele bezettingstijd heb ik geen slag werk voor de bezetter verricht, integendeel ik meldde mij na opgeknapt te zijn, weer bij mijn oude vrienden en de illegale arbeid werd voortgezet. In begin 1944 werd ik door de landelijke leiding als instructeur naar Friesland gestuurd. Hier bestonden behalve enkele contactpunten, geen illegale „Waarheid“ groepen. Ende grote ontberingen en met overwinning van talrijke moeilijkheden, gelukte het mij geheel alleen in het van plaatsen illegale groepen op te richten. Deze aanvankelijk zwakheid had mij genoodzaakt met veel te veel mensen in al die plaatsen kennis te maken. Bovendien bleef het leidende kader te zwak, waardoor ik gedwongen werd te veel voor op mijn vork te nemen. Bovendien kwamen er in toenemende mate mensen in de organisatie, die niet geschikt voor het werk waren en met wie ik voortdurend hoog opende kwade had. Het zijn twee van deze mensen, die wegens vermeend verraad maanden na de bevrijding een klacht bij de P. R. A. tegen mij indielden. De ene was samen met rooflust bij ons gekomen en deze deze roof ook na de bevrijding voort, tot dat hij nu enkele weken geleden door de politie is gearresteerd, die bij huiszoekingen een grote hoeveelheid wapens gevonden dantof. Dit is de heer Koor. De tweede is de heer Koor, stelde op verraad belust, die toen ik met hem bij de S. D.

geconfronteerd werd, onmiddellijk mij als „kranke Jan, de Gentles" en wel
Rechts twee zweepen waren voor mij gearresteerd, waaraan voort de
heer Fozma, die mede den tuitend deel deed in het werk had, en welde je
relaas van ons werk in Heemarden had gegeven. Na een twee avonden
heb ik alle mij bekende vrienden genoodschikt om te vertuigen en te
bescheiden in de haast naar mevr. Eekes aan de Ginningsstraatweg
gebracht. Deze werd evenwel ook gearresteerd en de bescheiden
werden gevonden. Op het gebouw van de S. D. heet bovendien onze hoerier-
ster, Sond, die ons in de steek had gelaten en met de S. D. een omstree.
To ontstonden de zaken, toen ik door een noodlotting brand werd gearres-
teerd. Op de tafel van de S. D. lagen onze tijden, met namen en verschillende
stadsadressen, en enkele brieven, waaronder een tijt van Friesse steden.
met er achter vermeld de namen van het aantal kranten, die er heen
gestuurd werden. Tijdens het verhoor zijn er door mij geen nieuwe
namen genoemd. Daarom ik de provincie heb ik gekijgend met te
delen, ook over mijn contact met de landelijke leiding en de hoerier-
sters heb ik niets losgelaten. Mijn zwakke momme was het herkennen
van mijn medewerkers, maar ik meende hier niet onder niet te kunnen
komen. Ik had ook niet in hoeverre mijn naam doorken was genoemd.
Ik stond in elk geval bij de S. D. bekend, hoe konde ze me anders weten.
Dat ik ondanks mijn instuftererschap en het weigere van verschillenden
gegeven niet zodanig toegelaten ben als twee anderen, blijft voor mij en
landel. Dit was echter minochien nog gekomen, maar ik heb hier niet op
gewacht, ben uit mijn cel ontroapt, om verder verhoor te ontgaan.

Althans, de Procureur, ik doe een beroep op Uw menselijkheid
en rechtsgeweten verzoek U beleefde de mij opgelegde straf te niet
te doen. Ontneemt U mij niet die rechten, waarvoor ik vijf jaar
lang met overtuiging en uit vaderlandsliefde gestudeerd heb!

W. d. v. d. v.

W. J. Hammen

24

Bylage-verklaring (kwetste Lammers)

Verklaring Masolt.

In de laatste dagen van maart '45 werd M gearresteerd. Na de bevrijding verzorgde Lammers het gezin: Beter die veertien dood dan de leiders Lammers bedroefde hem zelf nog mee. (Mevrouw. Fekkes en den sleur swaarte gefuigen dit. De C.P.V. benoemde een commissie om in deze zaak een beslissing te nemen. (bedroefde: C.P.V. afd. Keunwarden) By het uitspreken van de beslissing der commissie zonden beide partijen zich niet leyzen. De uitspraak was: Lammers schuldig. Weid doch het bij de zelf bestuma vereestigd. Lammers erkende echter niet dit bestuma daar hy door het hoofdbestuma was aangestelt. Dit afd. bestuma is toen afgeheiden. Er is toen wederom een afd. bestuma gevormd met als gevolg: zelfde resultaat. Masolt verklaard dat Lammers in Triloland, hem en Kori als verraders heeft bestempeld. Gefuigen: Jettien en v d Meer (niet v d Meer uitoldrans.) Masolt verklaard dat ook zijn 2 onderduikers die illegaal werksaam waren door Lammers werden verraden. M. verklaard verder dat hy overtuigd is dat indigen Lammers de zaak niet in finesses had ingelgd afthans niet was be ginnen te praten dat ze hem (Masolt) niet hadden kunnen bewijzen. Ook Masolt's vrouw en kinderen waren an het geoor floor gesteld en door de S.D. door mee dreigde. Na de ~~aan~~ bevrijding is Lammers by Byla ma, gekomen om excuses te vragen wathem door B werd gegeven. Ook op een congres van C.P.V. sprak Lammers over volledig hergoud van Mamlt en Kori. Dokter Bearda Bakker wil event. Lammers' houding tegen over S.D. verklaren. De lijst met schuilnamen waren niet voorzien van juiste naam en adres. dat heeft Lammers aan de S.D. verraden.

10 sept 46

J. Masolt

Verklaring Kori.

Kori werd door Cabus (C.P.V.) ontboden om de kwestie Lammers met te maken in Zalen khsf. by een vergadering C.P.V. Dit was met de her oprichting der Partij. Lammers sprak tegen over het verraad Poppa. Lammers was volgens hem verraden door Poppa. Kori was by dit gesprek aanwezig. en kreeg de indruk dat Lammers zich als geschuldig voordeed. Kori vloog toen daarna Lammers naar de keel. (Getuige Gorter) Kori werd tegen gehouden en heeft zich daarna odelijk gedragen en Lammers de volle gelegenheid gegeven. om te spreken. Er kwam echter geen eind aan zijn verhaal. Gorter heeft dit zoo langzamerhand als een afleidingstactiek moeten kwa lifiseren engerly k!!! Toen dan eindelij Kori het woord kreeg was het 12 uur middays geworden en werd de zaak opgeschort en besloten de commissie van onderzoek te vormen met als eindresultaat in ver klaring Masolt. (Get. Gorter) Kori verklaard dat Lammers, Masolt en hem in Triloland als verraders heeft bestempeld. Gefuigen: v d Meer en Jettien.

10 sept 46

O. Kori

Verklaring Gorter en Mezuffe Gorter.

Mezuffe Gorter verklaart dat Lammers haar om excuus heeft gevraagd wat hem werd gegeven. Mezuffe Gorter wist toen nog niet dat Lammers een zoo ellendige rol had gespeeld. Lammers zei dat hy het bewerd vond dat het zo was gelopen. Hy had haar naam genoemd omdat hy vreesde dat indien hy haar naam weigerde te nemen, hy naar het Burmanisch huis zou worden overgebracht. Waardoor dan de kans op onfulvulling in de strafgevangenis, welke hy had voorbereid, zou kunnen mislukken. Dit excuus vregen grond plaats toen Lammers toevallig mezuffe Gorter in Salen schraafkamer was tijdens inwijding van leden van C.P.O. Dit was 2 dagen na de bevrijding Lammers heeft worden niet de moeite genomen even haar persoonlijk te bezoeken en te informeren. Gorter verklaart dat hy de maandag juist na de bevrijding Lammers brief. Deze vreef even naar Mezuffe Gorter en zei verder dat de samenloop van omstandigheden zich wel wat ongelukkig hadden voltrokken. Hy zei dat hy mezuffe Gorters naam maar had genoemd omdat hy toch geen haast van vluchten waarden. Mezuffe Gorter dan gemakkelijk her. tezen over de S.D. kon ontkennen ^{en} deze haar event. van onderwerpen. Getuigen zijn van meening dat Lammers uit vrees voor de S.D. methoden is begonnen te praten. Gorter heeft de absolute overtuiging dat Lammers het verhoor tactisch tegenover P.R.A. en commissie van onderzoch. C.P.O. heeft geleid en om de cardinale punten te eindigen. De commissie van onderzoch. kon zoodruende ook geen resultaat bereiken.

Onderget menen met deze verklaringen te kunnen volstaan daar de toedracht tijdens het S.D. verhoor van de gearresteerden bekend is bij de P.R.A.

10 Sept. 1946

M. Gorter Getuige.

M. Gorter Hendriks Elzinga Getuige

p/s. Lammers is naar Bylsma geweest om excuus te vragen wat hem werd gegeven. Echter heeft Lammers in de partij de verklaren dat Bylsma hem volkomen gerechtvaardigd had. Gorter heeft hem aan Bylsma gevraagd of dat waar was waarop Bylsma ironisch antwoordde. ontkennend antwoordde.

M. Gorter

P.R.A. LEEUWARDEN

No. 1262

Naam en voornamen verdachte:

Woonplaats:

Geïnterneerd te: van tot

Korte inhoud:

AK.

PROCES-VERBAAL

Naar aanleiding van een bij de Politieke Recherche Afdeeling te Leeuwarden ingekomen klacht d.d. 29 November 1945 van D.Kooi, wonende aan de Willem Sprengerstraat No.27 te Leeuwarden, inhoudende beschuldiging Oorlogsmisdadigers, heb ik, Cornelis van Wijk, Wachtmeester van Rijkspolitie te Sneek, thans rechercheur bij de Politieke Recherche Afdeeling te Leeuwarden, een nader onderzoek ingesteld en op Maandag den 17den Juni 1946 omstreeks 15.00 uur gehoord :

Getuige : DOUWE KOOI, geboren den 19en Januari 1913 te Rien, gemeente Hennaarderadeel, van beroep vertegenwoordiger, wonende Willem Sprengerstraat No.27 te Leeuwarden.

"Nadat ik op 13 Maart 1945 door een zevental leden van de Sicherheitsdienst in mijn huis, staande aan de Willem Sprengerstraat No.27 te Leeuwarden, was gearresteerd, werd ik overgebracht naar het Burmaniahuis te Leeuwarden. Bij mijn aankomst aldaar waren er al verschillende gearresteerde personen aanwezig. Zij waren, evenals ik, allen met de handen op de rug gebonden en zoo hebben wij de daarop volgende nacht allen op een steenen vloer daar moeten brengen. Ik was gearresteerd als verdacht van illegaal werker te zijn. De verdenking was juist, want ik was inderdaad bij een illegale beweging aangesloten en wel bij het O.V.V. (Organisatie van Verzet). De morgen volgende op dien nacht kwam een rexist, genaamd Opdebeeck met de mij welbekende J.W. Lammers langs de rij arrestanten. Opdebeeck bleef bij iedere arrestant staan en vroeg dan aan Lammers: "Ken je deze persoon wel?" en als J.W.Lammers dan "Ja" zei, wat meestal het geval was, dan kreeg die arrestant van Opdebeeck meteen een trap tegen zijn beenen of onder zijn achterwerk. Zoo verging het mij ook. Hierna werden wij naar het Huis van Bewaring overgebracht. Een dag daarna werd ik weer opgehaald door Opdebeeck en naar het Burmaniahuis overgebracht. Hier werd ik verhoord door Opdebeeck en d'Hollander. Opdebeeck lag meteen een lijst voor mijn neus, waarop ongeveer een 25-tal namen van personen voorkwamen met een mij onbekend aantal persoonsbewijzen. Ik zei tegen Opdebeeck, dat ik geen van deze personen kende, alhoewel het in strijd was met de waarheid. Hierop kreeg ik onmiddellijk een pak slaag van Opdebeeck, welk pak slaag hij uitvoerde door middel van de gummistok. Iedere keer vroeg Opdebeeck mij, weet je nu al wat en iedere keer als ik ontkende, dan kreeg ik weer een paar tikken. Toen dit even geduurd had, ging Opdebeeck naar beneden en kwam terug in het bijzijn van J.W.Lammers. Opdebeeck vroeg nogmaals aan Lammers of hij mij wel kon, waarop Lammers weer bevestigend antwoordde. Hierna vroeg Opdebeeck aan mij of ik Lammers ook kende en ik antwoordde weer ontkennend, ondanks dat ik deze Lammers zeer goed kende, aangezien hij vlak bij ons schip, waar wij ondergedoken zaten, bij een boer was ondergedoken en zodoende wist deze Lammers veel van ons werk af en volgens Opdebeeck zou Lammers de man geweest zijn, die alles aan hun verraden had, wat betreft onze illegale werkzaamheden.

Nadat Lammers weer van de kamer was gegaan zei Opdebeeck tegen mij: "Jij bent toch bij die overval in Wirdum geweest, want dat heeft Lammers zelf tegen mij gezegd." Ook dit ontkende ik, ondanks dat het waar was, want ik had inderdaad in samenwerking met enkele collega's, ook aangesloten bij het G.V.V., een overval op het Distributiebureau in Wirdum gedaan. Hierna kreeg ik weer verschillende gummistokslagen te incasseeren en werd vervolgens naar het Huis van Bewaring overgebracht. Den daarop volgenden dag werd ik weer door Opdebeeck en d'Hollander opgehaald en naar het Burmaniahuis gebracht. Bij aankomst aldaar werd ik onmiddellijk in een kleerenkast opgesloten. Dit was 's middags ongeveer 14.00 uur. Ik heb tot ongeveer 24.00 uur in die kleerenkast doorgebracht en werd er toen door Opdebeeck uitgehaald. Toen ik boven kwam, zaten er ongeveer zeven personen met elkaar te confereeren en ik hoorde wel dat zij het over mij hadden en wat voor middel zij wel op mij zouden toepassen. Bij deze personen zat ook een Duitscher. Dit was een persoon van ongeveer 45 jaar oud, gezet postuur, lengte ongeveer 1.75 meter, vrij kaal hoofd en rossig uiterlijk. Opdebeeck en d'Hollander waren op dat tijdstip onder invloed van sterken drank, dit kon ik tenminste aan hun adem ruiken. Opdebeeck vroeg aan mij in bijzijn van die andere personen: "Wil je nog iets bekennen?" en ik antwoordde: "Nee". Toen werd ik naar beneden gebracht, terwijl die zeven personen met mij meegingen. Ik moest naar de kelder van het Burmaniahuis, daar waren een paar toiletten. Ik werd in een hok gebracht, waar een gemetselde badkuip stond. Deze badkuip was half gevuld met water. Ik kreeg van Opdebeeck opdracht mij geheel te ontkleeden. Toen dit gebeurd was vroeg Opdebeeck mij weer of ik niets wist; na mijn ontkennend antwoord moest ik in de badkuip gaan staan en kreeg een paar Amerikaansche transportboeien om, zoodat mijn handen achter op mijn rug zaten. Hierop werd ik in de badkuip gegooid. Nadat ik er weer uit was gekropen, vroegen d'Hollander en Opdebeeck mij weer of ik niets te bekennen had en na mijn weigerend antwoord moest ik met mijn gezicht naar de badkuip gaan staan, terwijl ik toen met een hard voorwerp een klap op mijn achterhoofd kreeg, zoodat ik in de badkuip terecht kwam. Hierna werd er een deksel op de badkuip gelegd, met aan de onderkant voorzien van scherpe roestige spijkers. Met zijn allen gingen zij op het deksel zitten en lieten ondertusschen de badkuip vol met water loopen. Toen de badkuip vol was, had ik nog net een heel kleine ruimte over tusschen de spijkers en het water om door mijn neus adem te halen. Na ongeveer een uur in het ijskoude water te hebben gelegen, haalden ze mij er uit. Ik was geheel stijf en niet in staat iets te doen. Zij vroegen mij of ik ook iets wilde bekennen en na mijn weigerend antwoord, pakten zij het deksel van de badkuip, lagen dit op de grond met de spijkers naar boven en gooiden mij vervolgens op die plank, zoodat ik er met mijn rug op kwam te liggen. Hierna begon d'Hollander, Opdebeeck en De Gendt op mijn lichaam te trappen, pakten mij vervolgens beet aan het hoofd en voeteneinde en trokken mij een paar maal heen en weer. Hierna werd ik naar de kleerenkast gedirigeerd en werden mij mijn kleeren achterna gegooid. Ik had op mijn zitvlak een paar wonden gekregen, tengevolge van die roestige spijkers en wel twee vleeschwonden, ieder ter groote van ongeveer 13 centimeter. De volgende dag werd ik naar het Huis van Bewaring te Leeuwarden overgebracht en ben daar onder geneeskundige behandeling gesteld van dokter Bakker. In begin April van het jaar 1945 werd ik overgebracht naar de Strafgewangenis te Groningen, terwijl ik enkele dagen daarna bevrijd ben geworden door de Canadeezen. Meer kan ik U niet verklaren".

Ik, verbalisant, verklaar wijders, dat ik klager Kooi verschillende foto's heb getoond van leden van de Sicherheitsdienst te Leeuwarden en dat Kooi zonder aarzelen de foto's van Opdebeeck, d'Hollander en De Gendt aanwees en ze alle drie bij name noemde met de verklaring er bij: "Dit zijn personen die deel hebben genomen aan mijn verhoor en mishandeling".

In verband met vorenstaande verklaring heb ik, verbalisant, Opdebeeck gehoord, die mij, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, desgevraagd als volgt verklaarde :

"Ik ben genaamd MARCEL FRANS OPDEBEECK, geboren den 15 Augustus 1912 te Moerbeke (Waas België), gewezen Unterscharführer bij de Sicherheitsdienst und Sipo, o.a. te Leeuwarden, thans gedetineerd in de gevangenis te Gent. Vanaf September 1944 tot aan 14 April 1945 ben ik als Unterscharführer bij de Sicherheitsdienst und Sipo geweest te Leeuwarden. De commandant was de Hauptscharführer Albrecht. De naam Kooi die U mij noemt, kan ik mij herinneren. Ik weet, dat hij gearresteerd is geworden na een bekentenis van Jan Lammers of wel "lange Jan". Wanneer Kooi precies gearresteerd is geworden, kan ik U niet meer zeggen, hij werd er in ieder geval van verdacht tot de ondergrondse te behoren. Ik kan mij ook nog herinneren, dat tegelijkertijd met Kooi verschillende andere personen gearresteerd zijn geworden en dat deze personen naast elkander geboeid op den grond in het Burmanlabuis hebben gelegen. Ik geloof, dat ik met de reeds door mij genoemde Jan Lammers lange de verschillende gevangenen ben gegaan en aan Jan Lammers heb gevraagd of hij mijzelf verschillende gevangenen kon. Het is wel mogelijk, dat ik toen enkele gevangenen een oorvijs heb gegeven, maar zeker weet ik dit niet. Ik kan mij nog herinneren, dat ik Kooi zelf voor het verhoor heb gehad en dat deze in den beginnende alles ontkende. Ik heb Kooi inderdaad bij zijn eerste verhoor verschillende oorvijsen gegeven, ik heb hem echter niet geslagen met een gummistok, want daar was ik in principe op tegen. Ik heb Kooi ook gehoord over een door hem mede gepleegde overval in Wirdum op een Distributiekantoor. Dat Kooi hierbij tegenwoordig was geweest, wist ik van Jan Lammers, die had mij meer verteld dan ik hem had gevraagd. Jan Lammers heeft mij o.a. een achttal partizanen opgegeven en tevens de menschen, die aan de propaganda-afdelingen werkten van de Communistische Partij. Ik heb Kooi, nadat hij bleef ontkennen, ook nog met Lammers afzonderlijk geconfronteerd, terwijl ik hem een kort poosje daarna in de badkuip heb gestopt. Kooi heb ik, voor dat hij in de badkuip ging, wel geboeid, maar Kooi zat nog maar juist in dat koude water, toen hij mij meedeelde wel te willen bekennen. Voor zoover ik mij herinneren kan was d'Hollander bij dit verhoor aanwezig. Ik ontken echter, dat ik Kooi, na zijn koude bad, over een plank met spijkers gehaald zou hebben".

Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren".

Vervolgens hoorde ik, verbalisant, d'Hollander, die mij, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, desgevraagd als volgt verklaarde :

"Ik ben genaamd ALFONS D'HOLLANDER, geboren den 7en September 1914 te Zele (Belgie), gewezen Rottenführer der Sicherheitsdienst und Sipo o.a. te Leeuwarden, thans geïnterneerd in het Interneeringenkamp "Vliegveld" te Leeuwarden.

Ik ben vanaf midden September van het jaar 1944 tot aan 14 April 1945 als Rottenführer bij de Sicherheitsdienst und Sipo te Leeuwarden geweest. De commandant was de Hauptscharführer Albrecht.

De naam Kooi, die U mij noemt, kan ik mij niet herinneren. Het is daarom echter heel goed mogelijk dat ik wel bij Kooi zijn verhoor tegenwoordig ben geweest. Ik ontken echter deze mij on-

MV.

bekende persoon te hebben geslagen, omdat ik nimmer iemand bij zijn verhoor sloeg, behoudens de twee door mij reeds bekende gevallen. Ik herinner mij wel, dat ik eens een persoon, die door Opdebeeck werd verhoord, een emmer water over zijn hoofd heb gegooid, maar of dat nu die Kooi is geweest, weet ik niet. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

Na duidelijke voorlezing volhardt hij bij zijne verklaring en teekent deze in concept.

w.g. d'Hollander.

Vervolgens hoorde ik, verbalisant, Jan Lammers, die mij, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, desgevraagd als volgt verklaarde:

Ik ben genaamd

W I L L E M J A N L A M M E R S, geboren den 4en April 1915 te Zutphen, van beroep chef-redacteur van "De Waarheid", wonende Galmanpad No. 16 te Meppel. In het begin van het jaar 1944 ben ik belast geworden door "De Landelijke Leiding", als instructeur van Friesland op te treden, dus om daar over te gaan tot het organiseren van een illegale verzetsgroep. Ik heb daar inderdaad een illegale verzetsgroep georganiseerd, ik drukte "De Waarheid" en verspreidde deze kranten in het eerst zelf, daarna gebeurde dit door koeriersters. Omstreeks de maand Februari van het jaar 1945, werden er verschillende mensen van mijn verzetsgroep gearresteerd. Dat deze mensen werden gearresteerd, kwam, doordat er bij een lid van onze verzetsgroep, Rozema, genaamd, een invál was gedaan door leden van de Sicherheitsdienst und Sipo uit Leeuwarden, en ze bij deze Rozema verschillende papieren met namen er op, hadden gevonden. Toen ik hoorde, dat er verschillende mensen van mijn groep werden gearresteerd, besloot ik, mijn kosthuis (G. Dijkstra, Azaleastraat No. 62 te Leeuwarden) te verlaten. Op zekere dag echter, had ik mijn hand verwond. Ik kwam langs mijn oude kosthuis en besloot, daar even binnen te gaan om mijn hand te laten verbinden. Ik zal ongeveer een half uurtje binnen zijn geweest, toen leden van de Sicherheitsdienst und Sipo uit Leeuwarden, mijn kosthuis binnendrongen en mij arresteerden. Mijn kostbaas, Dijkstra, werd ook meegenomen en wij werden vervoerd naar het Burmaniahuis in Leeuwarden, zijnde de Dienststelle van de S.D. und Sipo te Leeuwarden. Wij werden daar in de wacht gezet tot 's middags ongeveer 4.-- uur, terwijl wij omstreeks 10.-- uur in de morgen als gearresteerd waren. Omstreeks 4.-- uur in de namiddag werd ik voor het verhoor geroepen, welk verhoor mij werd afgenomen door de Belg Opdebeeck. Bij dit verhoor waren nog twee personen aanwezig, die ik niet van naam ken. Toen ik in de verhoorkamer kwam, lagen daar verschillende documenten, die mij hadden toebehoord op de tafel van Opdebeeck. Onder deze documenten was een lijst van mij met ongeveer 40 namen er op vermeld. Onder deze 40 namen stonden ongeveer 20 namen zonder adres, terwijl de namen grootendeels schuilnamen en voornamen waren. Tien of vijftien van deze namen stonden echter voluit geschreven, terwijl achter deze namen ook de adressen van die personen stonden vermeld. Dat deze namen voluit waren geschreven met de daarbij behorende adressen, kwam, doordat er veel medewerkers van mij waren gearresteerd en ik toch de zaak aan de gang wilde houden. Om hietoe te komen, was er dus een reorganisatie noodig, dus werkverdeling enz. De namen van de personen die zich hiernede zouden belasten, had ik dus even voluit op het papier gezet, met hun adressen er achter. Ook was er onder deze documenten o.a.

nog een brief van Rozema, waarin hij mij schreef, dat ik naar Van der Meer moest gaan, om te kijken of het bestelde al gedrukt was. Ook moest ik naar Van der K. gaan om een stempel af te halen. Deze documenten, die ik in mijn kosthuis had van Dijkstra, had ik, toen ik mijn kosthuis verliet, in een papier gewikkeld en bij een zekere Mevrouw Fekkes op de Groningerstraatweg 14 te Leeuwarden, gebracht. Aangezien de leden van de Sicherheitsdienst und Sipo daar ook huiszoeking hebben gedaan en deze papieren vonden, hadden zij als het ware al de bewijzen in hun handen en behoefde ik hun niet veel meer te vertellen. Toen ik vlak voor mijn verhoor werd geconfronteerd met Jan Massolt door Opdebeeck, zei Massolt, toen Opdebeeck hem vroeg: "Wie is dit;" "Dit is lange Jan, onze leider." Tijdens mijn verhoor, dat zwaar was, doch waarin ik niet mishandeld ben geworden, afgezien van een enkele klap, die ik kreeg, heb ik verteld, dat ik als instructeur optrad van de menschen, die zij daar op de lijst hadden. Toen zij echter vroegen, naar de adressen en de juiste namen van de overige op de lijst voorkomende personen, heb ik gezegd, dat ik deze niet wist, aangezien deze menschen alleen maar bij mij aan huis kwamen en ik niet bij hun thuis kwam. Ik heb wel gezegd, dat ik die menschen wel kende. Ik heb o.a. ook gezegd, dat ik het blad "De Waarheid" drukte en ik heb hun de plaats aangewezen, waar de stencilmachine stond. Ik dacht, door hun enkele dingen te vertellen, het vertrouwen van die lui te winnen en volgens mij is dit gelukt. Ik kon ook wel vertellen waar de stencilmachine stond, want volgens mij zat er geen gevaar voor andere personen aan verbonden. Nadat dit verhoor was afgelopen, kreeg ik van Opdebeeck een sigaret; ik geloof zelfs, dat ik er om vroeg. Tijdens mijn verhoor, heb ik geen sigaretten van Opdebeeck of een ander gekregen. Van een ander, daar aanwezig lid van de Sicherheitsdienst, kreeg ik gelijktijdig met die sigaret, een stuk brood. Toen moest ik met Opdebeeck mee naar beneden en daar zag ik tot mijn groote verbazing en schrik, een tiental kameraden van mij, geboeid op de grond liggen. Aangezien ik bevon, tijdens mijn verhoor, had gezegd, dat ik deze menschen wel kon, die ik instructies gaf, kon ik nu niets anders doen dan toegeven, toen ik door Opdebeeck met deze menschen werd geconfronteerd. Achteraf bekeken heeft dit natuurlijk tegenover mijn kameraden een beroerde indruk gemaakt, dat ik met een stuk brood in mijn hand liep en een brandende sigaret. Dat de andere jongens op de grond kwamen te liggen en ik op een matras, kwam, doordat ik met de aldaar dienstdoende wacht (naar ik meen Verdesselt) had gesproken en gevraagd of het niet mogelijk was, dat ik een matras kreeg. Dit heb ik inderdaad gedaan weten te krijgen. De volgende nacht echter ben ik gelijk als alle andere gevangenen op de grond gelegd, terwijl ik aan beide handen werd geboeid en de overige gevangenen een hand mochten los hebben. Ik ontken echter Marten Bijlsma, bijgenaamd Feenstra, als betaalchef van de illegale beweging te hebben aangeduid aan Opdebeeck. Dit moet volgens mij, Massolt hebben gedaan, want de naam Veentje werd ook door Opdebeeck genoemd en niemand anders sprak Bijlsma met de naam Veentje aan, dan Massolt. Ook moet Massolt de vergaderplaats van ons hebben gezegd tijdens zijn verhoor. Deze vergaderplaats was het evacuatieziekenhuis in Leeuwarden. Ook ontken ik, dat ik tegenover Opdebeeck verklaard zou hebben, dat Douwe Kooi debet was aan de overval in Wirdum op dat distributiekantoor. Ik wist wel alles van die overval af, want ik had de aldaar gestolen bonkaarten, 600 in getal, onder mijn beheer gekregen om te verdeelen, wat dan ook prompt is gebeurd. Volgens mij moet Douwe Kooi dit zelf

hebben gezegd, tijdens zijn verhoor, door Opdebeeck afgenomen, want Opdebeeck vroeg direct tijdens het aan mij afgenomen verhoor: "Wat heb je met die bonkaarten gedaan?", dus dit is toch een bewijs, dat hij er alles van afwist, voordat ik verhoord werd. Volgens mij heb ik niet meer gezegd, als strikt noodzakelijk was, want als ik zooveel had verteld, zooals ze misschien beweren, dan hadden toch zeker die personen, die op de lijst voorkwamen, zonder adres en waarvan ik toch verschillende adressen wist, ook wel opgehaald geworden.

Lenie Adema, die voor mij een tot nog toe duistere rol heeft gespeeld, heeft ook niets verraden van de hoofdpersonen uit onze illegale beweging, want zij was koerierster bij ons en zij was de persoon, die deze hoofdpersonen in de provincie wist te wonen en hiervan is er nooit een opgehaald. Enkele weken na mijn arrestatie heb ik kans gezien uit het Huis van Bewaring te vluchten. Na de bevrijding is door de "Landelijke Commissie" van "De Waarheid" ook al een scherp onderzoek ingesteld naar dit geval en uit dit onderzoek is gebleken, dat ik betrouwbaar was, met als opmerking dat ik slordig met de verschillende documenten was omgegaan.

Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

In verband met vorenstaande verklaring heb ik, relatant, Mevrouw Fekkes gehoord, die mij, nadat ik haar met een en ander in kennis had gesteld, mij desgevraagd als volgt verklaarde: Ik ben genaamd:

CATHARINA FEKKES, geboren Van der Vorm, den 4en November 1904 te Leeuwarden, echtgenoot van F. Fekkes, wonende Groningerstraatweg No. 12 te Leeuwarden.

"In begin van het jaar 1944 ben ik begonnen met eenig illegaal werk te verrichten voor de Communistische Partij Nederland. Ik kwam toen met enkele personen van deze illegale groep in aanraking, waaronder ook een zekere Douwe Kooi. Deze Kooi bracht mij na eenigen tijd in contact met een zekere Jan Lammers. Ik wist niet, dat deze Jan Lammers leider van de Communistische Partij in Friesland was. Mijn illegale werk bestond hoofdzakelijk uit het verrichten van koeriersdiensten (hoofdzakelijk bezorgen van illegale pamfletten), terwijl het illegale blad "De Waarheid" ook enkele keeren bij mij in huis is gedrukt. Deze door mij bezorgde pamfletten werden bij mij aan huis gebracht door verschillende personen. Dit vond ik een verkeerd systeem, want ik was maar bang, dat op zoo'n manier te veel menschen mijn adres aan de weet kwamen. Het is echter een heele tijd goed gegaan totdat in het begin van 1945, het kan wel in de maand Februari geweest zijn, Jan Lammers bij mij kwam met de mededeeling dat Jan Popma gearresteerd was en dat hij, volgens Jan Lammers, bij zijn verhoor veel te veel had gezegd. In verband hiermede, waarschuwde ik Jan Lammers nog, dat hij dan wel heel erg voorzichtig moest zijn. Twee dagen na deze datum kwam Jan Lammers op een avond doodsbenuwd bij mij aan de deur en vroeg, of ik voor hem ook enkele dingen wilde opbergen, want, zoo zei hij, als ze dit bij mij vinden, dan kost het mijn kraag. Ik gaf mijn toestemming en toen hij mij het pakje gaf, zag ik, dat er verschillende Bescheidingen inzaten en een aantal stempels. Eveneens zag ik, dat er een aantal geschreven brieven inzaten, maar aangesien ik dacht, dat het liefdesbrieven waren, heb ik er verder niet naar

gekeken nog minder gelezen. Ik heb dit pakje opgeborgen in mijn schuilplaats, welke boven in mijn huis ingetimmerd was. Daar stond ook al een radio in en verschillende pakjes, inhoudende pamfletten, die voor verzending gereed lagen. Twee dagen nadat Jan Lammers bij mij was geweest, werd ik op een Donderdag, terwijl ik aan de wasch was, gearresteerd door leden van de Sicherheitsdienst uit Leeuwarden. Ongeveer een 6-tal leden van deze dienst drongen mijn woning binnen onder leiding van Opdebeeck. Vier van deze mannen gingen onmiddellijk naar boven, terwijl de mij bekende d'Hollander met nog een persoon bij mij beneden bleef. De onderduiker die ik in mijn huis had, zijnde H. Swalve, wonende te Beverwijk, Breestraat No. 142, vluchtte mijn schuilplaats in. Nauwelijks waren de "heeren" boven, of ik hoorde boven schreeuwen in het Duitsch: "Kom er uit." Ik wilde op dit geschreeuw naar boven vliegen, maar d'Hollander hield mij tegen. Na eenig gepraat liet hij mij naar boven gaan en toen ik boven bij de schuilplaats kwam, zag ik mijn onderduiker al op zolder staan, terwijl de S.D.-man Derksen het schuilhok inkroop en al vlug met de radio en het bewuste pakje en de pamfletten naar buiten kwam. Ik verband hiermee werd mijn onderduiker gearresteerd en ook ik en overgebracht naar het dienstgebouw van de Sicherheitsdienst, dat toen in het Burmaniahuis te Leeuwarden gevestigd was. Hier ben ik door Opdebeeck verhoord, die wilde weten, hoe ik aan verschillende dingen was gekomen, voornamelijk doelende op de verschillende pamfletten en het bewuste pakje met bescheiden. Ik zei, dat dat pakje bij mij was gebracht door een zekere Jan, maar dat ik hem verder ook niet kon en dat ik dat pakje uit medelijden had aangenomen, omdat die jongen zoo doodsbenauid was.

Na dit verhoor, waarbij ik niet mishandeld ben geworden, werd ik overgebracht naar het Huis van Bewaring alhier. Enkele dagen, nadat ik gearresteerd was, werd ook de mij bekende Jan Lammers gearresteerd. Dit hoorde ik van een vrouw, die bij mij in de cel werd gezet en die vreeselijk huilde. Toen ik vroeg, wat er aan scheelde, vertelde zij mij, dat ze Mevrouw Gorter uit de Sacramentstraat te Leeuwarden was en dat ze haar man hadden willen arresteren, maar toen bleek, dat hij niet thuis was, hadden ze haar zelf gearresteerd. Bij aankomst in het Huis van Bewaring was zij door Opdebeeck met Jan Lammers geconfronteerd en Jan Lammers had onmiddellijk gezegd, dat hij haar wel kende. Tevens had Jan Lammers tegen haar gezegd, dat zij nu alles maar moest bekennen, wat zij wist. Ook vertelde Mevrouw Gorter mij, dat Jan Lammers alles had verraden en ook de in hun woning aanwezige schuilplaats had verraden. Deze laatste woorden heeft zij echter na eenige tijd weer ingetrokken, maar het lijkt mij goed toe om het U mee te deelen. Na enkele weken in het Huis van Bewaring te hebben doorgebracht, werd ik met verschillende andere arrestanten overgebracht naar Groningen, alwaar wij bij nadering van de Canadeezen werden vrijgelaten. Ik kan U niets anders over Jan Lammers zeggen, als dat ik hem een laffe karakterlooze kerel vind, die tegen alles in getracht heeft, zijn leidende functie bij de Communistische Partij Nederland te behouden. Ook heb ik Jan Lammers nog een keer hooren zeggen, dat het niet gaf als er menschen vielen, als slachtoffer, als de leider maar bleef bestaan. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

Vervolgens hoorde ik, verbalisant, M.W.H. Gorter, die mij, nadat ik haar met een en ander in kennis had gesteld, desgevraagd als volgt verklaarde:

Ik ben genaamd:

MARTHA WUBBINA, HENDRIKA GORTER, geboren Elzinga, den 22en Februari 1914 te Leeuwarden, echtgenote van D.M. Gorter, wonende Sacramentstraat No. 22 te Leeuwarden.

"Vanaf September van het jaar 1944 ^{wij} ~~zijn~~ man en ik na in contact te zijn gekomen met een illegaal werker, ook met illegaal werk begonnen. Wij werkten illegaal voor de Communistische Partij Nederland. Spoedig nadat wij met dit illegale werk begonnen waren, kwamen wij in contact met verschillende andere illegale werkers, o.a. een zekere Boersma en Jan Lammers, zijnde de leider van de Communistische Partij in Friesland. Bij ons in huis werd o.a. het illegale blad "De Waarheid" gedrukt. Jan Lammers heeft hier wel aan meegeholpen. Jan Lammers ging altijd zeer onvoorzichtig en roekeloos te werk. In de maand Februari van het jaar 1945 werd Jan Lammers, nadat ook al eenige andere personen van de illegaliteit waren gearresteerd, op een morgen ook door leden van de S.D. gearresteerd. Ons adres was bij niemand van de gearresteerde personen bekend, dan alleen bij Jan Lammers. Omdat hij de leider was, dus zoodoende, dachten dat hij met zoo'n functie ten allen tijde zijn mond wel zou houden, dachten wij er niet aan om mijn man onder te laten duiken plus de nog bij ons ondergedoken spoorman. Aangezien de radioberichten van de Engelsche zender ook bij ons werden genomen voor "De Waarheid" en hiervan Jan Lammers ook alleen maar iets vanaf wist, gingen wij hier ook gewoon mee door. Hoe groot was echter onze verbazing, dat, toen Jan Lammers 's morgens gearresteerd was, in de middag van dezelfde dag een overval door leden van de S.D. uit Leeuwarden plaats vond. De radio, waar juist de berichten mee opgevangen waren, stond nog op tafel, terwijl mijn man en de ondergedoken spoorwegman er rustig bij zaten. Met medeneming van het radiotoestel konden beide mannen ternauwernood over het dak ontkomen. Bij de door de Sicherheitsdienst verrichtte huiszoeking werd niets gevonden, dat bezwarend voor ons was. Zij vroegen wel direct naar ons radiotoestel. Dit was voor mij een teken dat Jan Lammers gekletst had. De "heeren" van de S.D. zijn echter onverrichterzake weggegaan, doch 4 weken na deze datum werd ik door de S.D. gearresteerd en overgebracht naar het Huis van Bewaring alhier. Bij mijn aankomst aldaar, werd ik onmiddellijk geconfronteerd met de mij bekende Jan Lammers. Een rexisst, die vermoedelijk Opdebeeck genaamd is, vroeg aan Jan Lammers in het bijzijn van mij: "Is dit de vrouw nu van Gorter, waar de radio op tafel stond en de Engelsche berichten werden opgevangen?" Jan Lammers zei, zonder te dralen: "Ja, dat is ze." Toen werd ik gevraagd of dit Jan Lammers was, door diezelfde S.D.-er. Ik wist niet of ik ja of nee moest zeggen. Ik keek Jan Lammers strak aan en toen maakte Jan Lammers voor mij een duidelijk teken met zijn hoofd en oogen, dat ik maar ja moest zeggen. Ik heb dan ook ja gezegd. Hierna werd Jan Lammers weer weggebracht. Na enkele weken kwam de bevrijding en werd ik vrijgelaten. Het staat voor mij en mijn man dan ook onomstootelijk vast, dat Jan Lammers ons adres heeft verraden. Ik heb dit zelfde ook tegen Mevrouw Fekkes in de cel gezegd en die meende dat ik had gezegd, dat Jan Lammers de bij ons in huis zijnde schuilplaatsen had verraden, maar op dit punt hebben wij elkaar verkeerd begrepen. Na de bevrijding kwam Jan Lammers in het geheel niet meer bij ons. Toevallig ontmoette ik hem een keer op straat en toen vroeg hij mij, of dat ik hem vergeven wilde, dat hij tegen leden van de S.D. had gezegd, dat ik de vrouw van

Gorter was. Hij had dit maar gezegd volgens hem, omdat hij anders bang was in een andere cel geplaatst te worden en op zoo'n manier zijn ontvluchttingspogingen zouden mislukken. Ook heeft hij o.a. nog verteld dat het adres van ons bij de Sicherheitsdienst bekend was geworden tengevolge van een oude kwitantie die hij in zijn bezit had en waarop mijn man zijn naam en adres vermeld stond. Dit is een grove leugen, want mijn man was op die dingen altijd zeer voorzichtig en schreef nooit zijn naam en adres op een papier. Mij is totaal niets bekend van vergaderingen, door Jan Lammers gehouden en waar hij verschillende namen en adressen op het papier zou hebben gezet in verband met een eventuele reorganisatie. Mijn man is ook totaal niets van deze vergaderingen bekend. Ik heb Jan Lammers altijd gezien als een gevoel- en karakterloos mensch, terwijl dit na alles wat ik na de berijding van Jan Lammers heb gehoord, nog zeer versterkt is. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

Vervolgens hoorde ik, relatant, F. van der Meer, die mij, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, desgevraagd als volgt verklaarde:
Ik ben genaamd:

F O K K E V A N D E R M E E R, geboren den 22en September 1892 te Leeuwarden, van beroep drukker, wonende Schrans No. 105 te Leeuwarden.

"Vanaf 1934 werkte ik al illegaal met onze Duitse Communistische kameraden. Vanaf 1940 werkte ik ook illegaal voor de Communistische Partij Nederland. In het begin van 1944 kwam ik in contact met Jan Lammers. Ik wist niet positief dat hij leider van de Communistische Partij in Friesland was. Ik wilde op een vraag van Jan Lammers, of ik verschillende dingen in mijn huis wilde drukken voor hem, hier absoluut niet op ingaan, omdat in mijn oogen, Jan Lammers een zwakkeling was en niet voor zijn daden stond. Ik hielp Jan Lammers echter wel met materiaal. Op 12 Maart 1945 werd ik echter omstreeks 16.10 uur gearresteerd door leden van de Sicherheitsdienst uit Leeuwarden. Ik werd direct overgebracht naar het dienstgebouw van de Sicherheitsdienst, zijnde het Burmaniahuis in Leeuwarden. Toen ik in het Burmaniahuis kwam, werd mij onmiddellijk door een S.D.-er gevraagd of ik ook een Wim Lammers kende. Ik gaf een ontkennend antwoord. Toen lieten ze mij een persoonsbewijs van Jan Lammers zien en vroegen aan mij of ik deze persoon dan ook kende. Ik ontkende ook dit weer. Toen brachten ze Jan Lammers bij mij en toen vroegen ze aan Jan Lammers: "Is dit de dikke?" Dit was schijnbaar mijn schuilnaam, dit wist ik echter zelf niet. Jan Lammers zei: "Ja, dat is de dikke." Ik kreeg een schop tegen mijn zitvlak en Jan Lammers ging weer weg. Het staat voor mij vast, dat Jan Lammers het een en ander gezegd moet hebben tegen de leden van de Sicherheitsdienst, want volgens mij kwam ik niet op een lijst voor. Dit was al een voorzorgsmaatregel, omdat ik de zaak al zoo weinig vertrouwde. Mogelijk dat mijn naam ook al bekend is geworden door een door Jan Lammers bewaarde brief. In die brief was ik hoogstwaarschijnlijk aangeduid als de drukker. Kortom ik heb Jan Lammers altijd gezien als een slappeling en ik heb mij nooit te ver met hem in zee gewaagd. Op 15 April ben ik bevrijd geworden uit het Huis van Bewaring te Leeuwarden. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

JOHANNES GEORGE VAN DER KAA, geboren den 28en November 1897 te Wageningen, van beroep drukker, wonende te Leeuwarden, Mozartstraat No. 50.

Nadat ik verbalisant, Van der Kaa met het een en ander in kennis had gesteld, verklaarde hij mij desgevraagd als volgt:

"Gedurende de geheele bezetting door, heb ik wel illegaal gewerkt. Omstreeks de maand Augustus van het jaar 1944 maakte ik kennis met een zekere Jan Lammers. Ik wist dat Jan Lammers de leider was van de Communistische Partij in Friesland. Ik maakte voor Jan Lammers enkele stampels en bezorgde wel kranten voor hem. Op een zekere keer kwam Jan Lammers bij mij en wilde weten, waar ik een aantal krantjes heenbracht. Daar ik echter bang was, namen te noemen van personen, heb ik tegen Jan Lammers gezegd: "Dat geeft niet, hoe die mensen heeten," maar Jan Lammers wilde het weten. Toen heb ik tegen hem gezegd: "Zeg dan maar Poppe, dan weet jij wie het is en ik"; in feite heette die man echter heel anders. Op 14 Maart 1945 werd ik door een 6-tal leden van de Sicherheitsdienst und Sipo uit Leeuwarden gearresteerd. De leider van deze arrestatieploeg was Opdebeeck. Onderweg naar het Burmaniahuis, waar toen de Dienststelle van de S.D. gevestigd was, zei Opdebeeck tegen mij: "Jan Lammers heeft een ongelukje gehad." Ik wist toen al genoeg en het was voor mij vrij duidelijk, dat Jan Lammers gesproken had. Bij aankomst in het Burmaniahuis werd ik met Jan Lammers geconfronteerd. Opdebeeck vroeg aan Jan Lammers: "Is dit Van der Kaa?", waarop Jan Lammers volmondig: "Ja" zei. Toen vroeg Opdebeeck aan mij, wie Poppe was. Ik zei, dat mij die naam geheel onbekend was. Toen werd Jan Lammers weer naar voren gehaald en Jan Lammers zei toen tegen Opdebeeck dat ik Poppe wel moest kennen. Toen begon de mishandeling met mij en ben ik danig door Opdebeeck en enkele anderen afgebeuld omdat ik baef ontkennen. Ik heb o.a. ook van Jan Lammers gezien, dat hij met een brandende sigaret in zijn vingers liep en met Opdebeeck langs een rij arrestanten kwam en dat Jan Lammers iedereen maar kende. Ook moesten wij op de grond liggen terwijl Jan Lammers op de stoel mocht zitten, terwijl wij 's nach gewoon op de grond bleven liggen en hij een stroomatras toegeschoven kreeg. Gelukkig dat ik enkele weken na mijn arrestatie bevrijd ben geworden door de Canadeezen. Ik kan niet anders zeggen van Jan Lammers, als dat het een groote slappeling is geweest en niet berekend was voor zijn taak. De opvatting van hem, die ik eens een keer van hem heb gehoord, was mij ook verre van aangenaam. Toen zei Jan Lammers zooiets van: "Het geeft niet als er mensen voor je vallen moeten, als de leider maar blijft leven", en ik kan U wel zeggen dat ik het niet met dit standpunt eens ben. Meer kan ik U terzake dienende niet verklaren."

Ik, verbalisant, heb vervolgens nogmaals Willem Jan Lammers gehoord, die mij, nadat ik hem met een en ander in kennis had gesteld, desgevraagd als volgt verklaarde:
Ik ben genaamd:

WILLEM JAN LAMMERS, geboren den 4en April 1915 te Zutphen, van beroep Chef-redacteur van het blad "De Waarheid", wonende Galmanpad No. 16 te Meppel.

"Ik blijf bij mijn verklaring, die ik reeds aan U heb afgelegd. Ik wil bekennen dat ik enkele tactische fouten heb gemaakt tijdens het aan mij afgenomen verhoor, door te zeggen, dat ik de verschillende mensen wel kende die op die lijst van mij voor-

kwamen en die ze ten huize van Mevrouw Fekkes hadden gevonden. Eveneens is het fout geweest, dat ik gezegd heb tegen Opdebeeck, die mij verhoorde, dat ik al deze menschen instrueerde. Ook heb ik gezegd gedurende een confrontatie met Van der Meer, tegen Opdebeeck, dat dit de dikke was. Ook heb ik onmiddellijk bij confrontatie toegegeven, met Mevrouw Gorter in de gevangenis, dat zij de vrouw van Gorter was en dat daar de radio op tafel stond, terwijl daar de Engelsche berichten werden afgeluisterd, om deze af te drukken in "De Waarheid". Ik wil U echter wel zeggen dat de naam van Gorter, stond op een briefje waarop ook Engelsche berichten waren opgeschreven, en dat Opdebeeck zodoende het adres van Gorter aan de weet is gekomen. Dat de leden van de S.D. mij tijdens het verhoor niet hebben geslagen, komt mijns inziens alleen maar, doordat ik mijn spel tactisch heb gespeeld. Ik verklaar nogmaals, niets en niemand te hebben verraden."

Wijders verklaar ik, relatant, dat verdachte Lammers, door mij met getuige Fekkes, Massolt, Kooi en Gorter is geconfronteerd en dat zij allen afzonderlijk verklaarden: "Dit is Jan Lammers, de leider van de Communistische Partij in Friesland."

Dat alle door mij gehoorde getuigen ook in het bijzijn van Jan Lammers nogmaals eenparig verklaarden, dat Jan Lammers een allerberoerste houding had aangenomen bij de Sicherheitsdienst en dat het voor hun vast stond, dat Jan Lammers bij de Sicherheitsdienst tijdens zijn verhoor aan het kletsen is geweest.

Dat Jan Lammers ondanks dit alles vol houdt dat hij niets te veel heeft gepraat bij de S.D. tijdens zijn verhoor.

Dat mij echter bij onderzoek is gebleken dat Mevrouw Fekkes op den 8en Maart 1945 gearresteerd is geworden en het bij haar thuis bevindende pakje met verschillende documenten van Jan Lammers was gevonden.

Dat Jan Lammers door de S.D. op 14 Maart 1945 bij toeval in zijn oude kosthuis gearresteerd is geworden en dat op dienzelfden dag en daarna verschillende medewerkers van Jan Lammers zijn opgehaald geworden.

Dat Jan Lammers mij geen bepaalde definitie kon geven, waarom hij juist als leider van de geheele zaak bepaalde voorrechten had genoten van leden van de S.D., terwijl die anderen, als ondergeschikten, grootendeels mishandeld waren geworden.

Dat de door Douwe Kooi en Massolt genoemde De Gendt niet door mij kon worden gehoord, aangezien zijn verblijfplaats onbekend is.

Dat ik, verbalisant, Dokter Bearda Bakker over het geval Kooi heb gehoord, maar dat genoemde dokter het geval Kooi niet meer voor zijn geest kon halen.

Dat mij, verbalisant, niet is gebleken dat door de slappe houding, aangenomen door Jan Lammers gedurende zijn verhoor, afgenomen door leden van de S.D., menschenlevens te betreuren zijn geweest, wat echter in hoofdzaak te danken is geweest aan onze bevrijding door de Geallieerden.

Waarvan door mij dit proces-verbaal is opgemaakt op den eed bij den aanvang mijner bediening afgelegd en geteekend en gesloten te

Leeuwarden, 9 September 1946.